

Demografska analiza

za izmjene i dopune Prostornog plana uređenja Grada Dubrovnika i
izmjene i dopune Generalnog urbanističkog plana Grada
Dubrovnika

Sanja Klempić Bogadi

**Demografska analiza za izmjene i dopune Prostornog
plana uređenja Grada Dubrovnika i izmjene i dopune
Generalnog urbanističkog plana Grada Dubrovnika**

Sanja Klempić Bogadi

SADRŽAJ

1. UVOD – 1
2. KRETANJE UKUPNOG BROJA STANOVNIKA – 4
3. PROSTORNI RAZMJEŠTAJ STANOVNIŠTVA – 10
4. PRIRODNO KRETANJE – 12
5. MIGRACIJE – 15
6. STRUKTURA STANOVNIŠTVA PREMA SPOLU – 21
7. STRUKTURA STANOVNIŠTVA PREMA DOBI – 23
8. SOCIOEKONOMSKE PROMJENE – 31
9. FIZIONOMSKE PROMJENE – 40
10. FUNKCIONALNE PROMJENE – 44
11. KUĆANSTVA – 46
12. ZAKLJUČAK – 50
IZVORI I LITERATURA – 52

1. UVOD

Hrvatska je do 1990-ih godina bila područje demografskog rasta. U tim pozitivnim demografskim procesima isticali su se obalni gradovi koji su se prostorno i demografski znatno brže razvijali od kontinentalnih jer su nepovoljni prirodni uvjeti na ovim područjima poticali seosko stanovništvo u okolici da napusti poljoprivredu kao najvažniju djelatnost i selo kao mjesto stanovanja i preseli se u obalne gradove. Ubrzani gospodarski razvoj ovih gradova pozitivno se odrazio na njihove demografske procese te su oni bilježili kontinuirani porast broja stanovnika. Mogućnost zaposlenja u gradu privukla je velik broj doseljenika iz okolice, ali i iz udaljenijih područja Hrvatske i bivše Jugoslavije. Osim zaposlenja, mogućnost rješavanja stambenog pitanja kroz društvenu izgradnju bila je ključni čimbenik privlačnosti gradova doseljenicima (Klempić, 2004). Međutim, svi veliki obalni gradovi među njima i Dubrovnik su 1990-ih ušli u fazu depopulacije. Godine 2001. naselje Dubrovnik je drugi put od razdoblja suvremenih popisa (prvi put 1921.) zabilježio manji broj stanovnika nego na prethodnom popisu.

U ovoj analizi fokus je na jedinici lokalne samouprave Gradu Dubrovniku koji je sastavni dio Dubrovačko-neretvanske županije. Grad Dubrovnik čine 32 naselja: Bosanka, Brsečine, Čajkovića, Čajkovići, Donje Obuljeno, Dubravica, Dubrovnik, Gornje Obuljeno, Gromača, Kliševo, Knežica, Koločep, Komolac, Lopud, Lozica, Ljubač, Mokošica, Mravinjac, Mrčevo, Nova Mokošica, Orašac, Osojnik, Petrovo Selo, Pobrežje, Prijevor, Rožat, Suđurađ, Sustjepan, Šipanska Luka, Šumet, Tršteno i Zaton. Na samom početku ove studije potrebno je razjasniti nazive kako da bi se ova analiza mogla pravilno razumjeti. Grad Dubrovnik je naziv koji se odnosi za jedinicu lokalne samouprave, a Dubrovnik na naselje Dubrovnik.

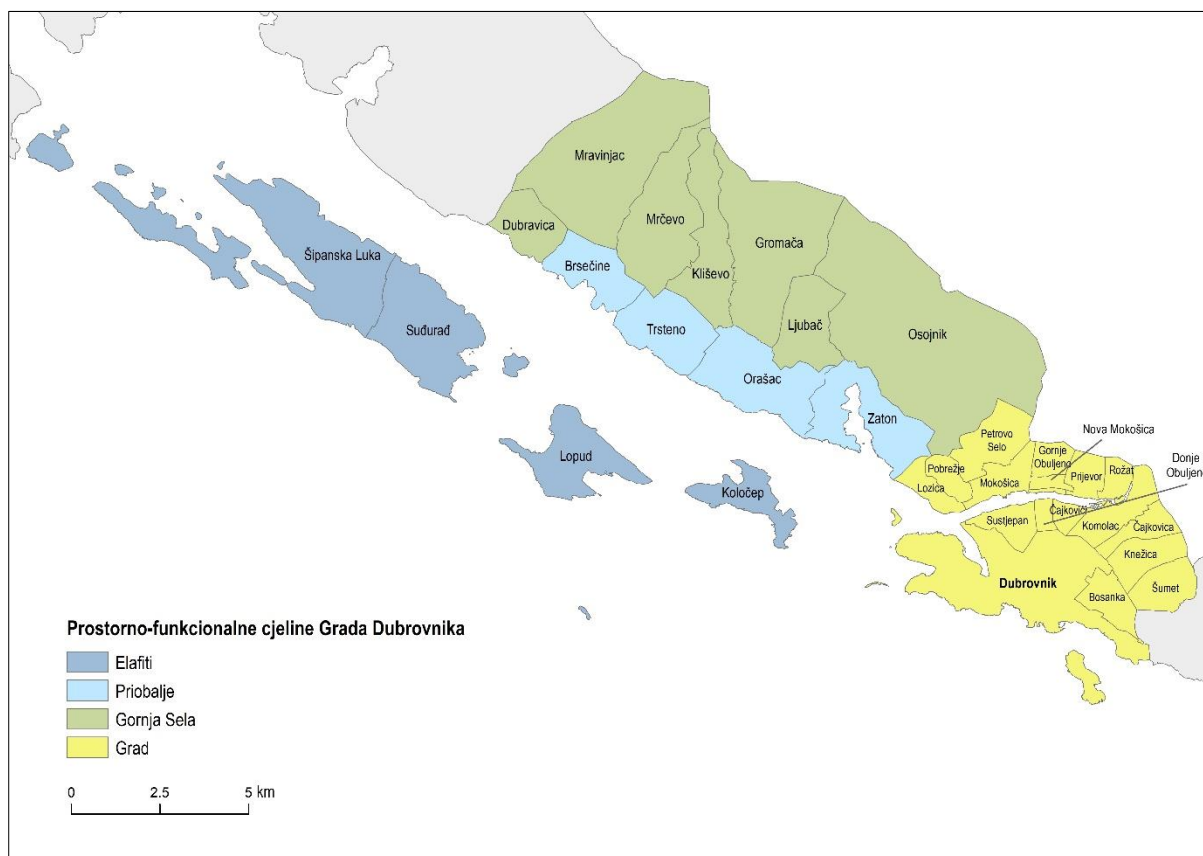
Prema mjesnoj samoupravi Grad Dubrovnik podijeljen je na osam gradskih kotara – Grad, Gruž, Komolac, Lapad, Montovjerna, Mokošica, Pile-Kono, Ploče iza Grada i sedamnaest mjesnih odbora – Bosanka, Brsečina, Dubravica, Gromača, Kliševo, Koločep, Lopud, Luka Šipanska, Ljubač, Mravinjac, Mrčevo, Orašac, Osojnik, Riđica, Suđurađ, Tršteno i Zaton.

Grad Dubrovnik je statistički podijeljen na 57 statističkih krugova, a na nižoj razini na 215 popisnih krugova. Podaci o broj stanovnika Grada Dubrovnika dostupni su i na razini popisnih krugova.

Demografska analiza temelji se na podacima triju popisa stanovništva, kućanstava i stanova 2001., 2011. i 2021. U Popisu 2001. prvi se put pri definiranju ukupnog stanovništva primijenio koncept „uobičajenog mjesta stanovanja“. To znači da ukupan broj stanovnika obuhvaća osobe koje uoči kritičnog trenutka popisa žive neprekidno u svome uobičajenom mjestu stanovanja barem 12 mjeseci. Uobičajenim mjestom stanovanja smatra se ono mjesto u kojem osoba provodi većinu svoga dnevnog odmora bez obzira na kratkotrajnu odsutnost iz tog mjesta (npr. zbog odlaska na odmor, putovanje, liječenje, u posjet i sl.). U Popisu 2011. također se primijenio koncept „uobičajenog mjesta stanovanja“, ali je prvi put uvedena namjera odsutnosti/prisutnosti kao dodatni kriterij za uključivanje ili isključivanje osobe iz ukupnog stanovništva. Popis 2001. u ukupan broj stanovnika uključivao je i osobe odsutne godinu i dulje koje su se u mjesto stalnog stanovanja vraćale sezonski i mjesečno. Ove osobe

nisu bile uključene u ukupan broj stanovnika u Popisu 2011.. Zbog tih razlika podaci ova dva popisa nisu u potpunosti međusobno usporedivi. Popis stanovništva 2021. također je proveden u skladu s konceptom „uobičajenog mjesta stanovanja“.

Iz Popisa stanovništva provedenog 2021. do razine naselja javno su objavljeni podaci o ukupnom broju stanovnika, dobi i spolu. Podaci o kućanstvima i obrazovanju dostupni su samo na razini županija i gradova/općina. Na razini naselja dostupni su i prvi podaci o kućanstvima koji kad se usporede s finalnim na razini gradova i općina pokazuju da nije bilo značajnih odstupanja te će nam poslužiti za ovu analizu. Osim toga, u analizi koristimo i prve podatke o ukupnom broju stanova i stanova za stalno stanovanje na razini naselja. Konačni podaci o stanovima još uvijek nisu objavljeni niti na jednoj prostornoj razini. Podaci o migracijama, ekonomskoj aktivnosti, djelatnostima, zaposlenima i dr. još uvijek nisu objavljeni za 2021.

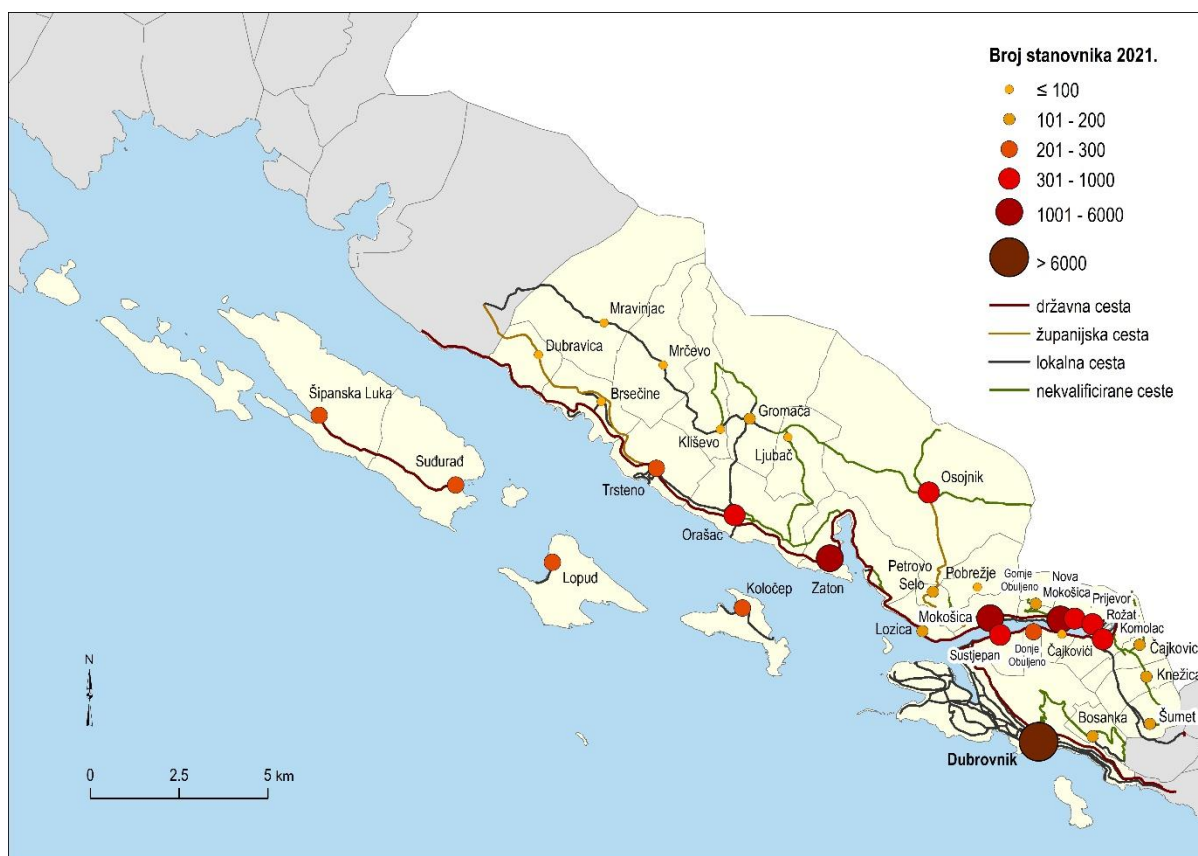
Slika 1. Prostorno-funkcionalne cjeline Grada Dubrovnika

Ova analiza je sastavni dio dokumentacije u procesu izmjene i dopune Prostornog plana uređenja Grada Dubrovnika i izmjene i dopune Generalnog urbanističkog plana Grada Dubrovnika te će se u skladu s koncepcijom dio rezultata prikazati i na razini prostorno-funkcionalnih cjelina - Grad, Priobalje, Gornja sela i Elafiti (slika 1). Kako je naselje Dubrovnik populacijski dominantna prostorna jedinica unutar promatranog područja u analizi ćemo demografske podatke unutar cjeline Grad raščlaniti na Dubrovnik i predgrađa (prigradska naselja).

Budući da su demografski podaci na najnižoj statističkoj razini dostupni do popisnog kruga, a granice prostorno-funkcionalnih cjelina u nekim naseljima sijeku popisne krugove, ta naselja nismo dijelili nego smo ih u potpunosti uključili u određenu cjelinu. Takav slučaj je naselje Zaton na čijem jugoistočnom dijelu prolazi granica područja Grada i siječe jedan popisni krug. Međutim, s obzirom da u tom popisnom krugu živi svega 161 stanovnika i nemoguće je odrediti koliko stanovnika iz toga popisnog kruga pripada Gradu, a koliko Priobalju, naselje Zaton smo u cijelosti uključili u prostorno-funkcionalnu cjelinu Priobalje. Naselje Petrovo Selo izvan granica Grada nema građevinsko područje, pa demografski ulazi u prostorno-funkcionalnu cjelinu Grad. Naselje Osojnik u dijelu koji pripada cjelini Grad nema građevinsko područje stoga je demografski u cijelosti uključeno u Gornja sela. Specifična je situacija s naseljem Dubravica koje formalno ima doticaj s morem, međutim, naseljeno područje se nalazi u zaobalju i nema prometne veze s magistralom ili obalom te funkcionira kao i druga sela u zaleđu stoga je pridruženo prostorno-funkcionalnoj cjelini Gornja sela.

2. KRETANJE UKUPNOG BROJA STANOVNIKA

Grad Dubrovnik čine 32 naselja u kojima prema Popisu stanovništva 2021. živi 41.562 stanovnika što je u odnosu na 2011. smanjenje od 2,5%. U prostornoj raspodjeli stanovništva izrazita je koncentracije u gradskom naselju Dubrovnik (26.922), u kojem stanuje 64,8% stanovnika ove administrativne jedinice (slika 2). Unutar ove JLS u naseljskoj mreži dominiraju populacijski mala naselja. Samo jedno naselje, Nova Mokošica ima više od 5000 stanovnika, dva naselja, Mokošica i Zaton imaju više od 1000 stanovnika, dok je čak 28 naselja manjih od 1000 stanovnika. Od toga, osam naselja ima manje od 100 stanovnika, osam između 101 i 200, šest između 201 i 300, četiri između 301 i 400, dva između 401 i 1000. Stoga je kod svih demografskih pokazatelja dominantan utjecaj naselja Dubrovnik zbog njegove demografske veličine.

Slika 2. Naselja Grada Dubrovnika prema broju stanovnika 2021.

Grad Dubrovnik je u razdoblju od 1948. do 1991. bilježio kontinuirani rast broja stanovnika. Najveće povećanje je zabilježeno 1960-ih i 1970-ih u doba najintenzivnijih migracija selo-grad, te se područje današnje JLS Dubrovnik u oba ova razdoblja povećalo približno za trećinu (tablica 1). Već 1980-ih je taj rast znatno slabiji. Početkom 1990-ih trend se mijenja te se u sva tri sljedeća međupopisna razdoblja odvija depopulacija. U razdoblju između 1991. i

2001. broj stanovnika se smanjio za 15,2%. Međutim, do tog smanjenja je djelomično i došlo zbog metodoloških promjene popisa, a i ovo je razdoblje intenzivnih ratnih razaranja na dubrovačkom području.

Tablica 1. Kretanje broja stanovnika Grada Dubrovnika 1948.-2011.

Godina	Broj stanovnika	Međupopisna promjena	Lančani indeks
1948.	21.778		-
1953.	24.296	2518	111,6
1961.	27.793	3497	114,4
1971.	35.628	7835	128,2
1981.	46.025	10.397	129,2
1991.	51.597	5572	112,1
2001.	43.770	-7827	84,8
2011.	42.615	-1155	97,4
2021.	41.562	-1053	97,5

Izvor: *Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001.*, DZS, Zagreb; *Popisi stanovništva 2001., 2011. i 2021.*, DZS, Zagreb

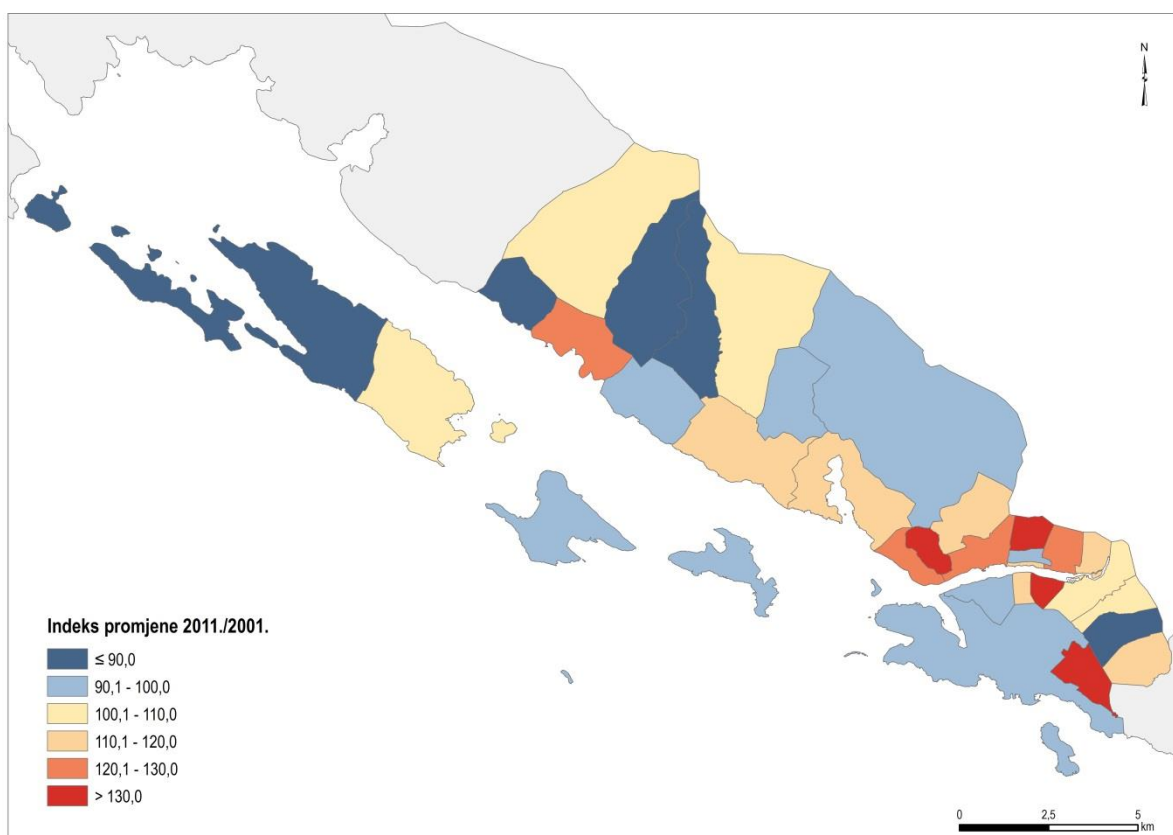
Tablica 2. Broj stanovnika naselja Grada Dubrovnika 2001., 2011., 2021.

Naselje	Broj stanovnika			Indeks promjene 2011./2001.	Indeks promjene 2021./2011.
	2001.	2011.	2021.		
Bosanka	101	139	169	137,6	121,6
Brsečine	77	96	84	124,7	87,5
Čajkovica	159	160	192	100,6	120,0
Čajkovići	17	26	23	152,9	88,5
Donje Obuljeno	181	210	243	116,0	115,7
Dubravica	47	37	33	78,7	89,2
Dubrovnik	30.436	28.434	26.922	93,4	94,7
Gornje Obuljeno	88	124	141	140,9	113,7
Gromača	144	146	149	101,4	102,1
Kliševo	66	54	52	81,8	96,3
Knežica	149	133	148	89,3	111,3
Koločep	174	163	231	93,7	141,7
Komolac	294	320	355	108,8	110,9
Lopud	269	249	278	92,6	111,6
Lozica	115	146	142	127,0	97,3
Ljubač	73	69	73	94,5	105,8
Mokošica	1487	1924	2193	129,4	114,0
Mravinjac	81	88	67	108,6	76,1
Mrčevo	107	90	76	84,1	84,4
Nova Mokošica	6041	6016	5682	99,6	94,4
Orašac	546	631	742	115,6	117,6
Osojnik	321	301	335	93,8	111,3
Petrovo Selo	20	23	24	115,0	104,3
Pobrežje	89	118	169	132,6	143,2
Prijevor	362	453	460	125,1	101,5
Rožat	301	340	395	113,0	116,2
Suđurađ	199	207	222	104,0	107,2
Sustjepan	335	323	301	96,4	93,2
Šipanska Luka	237	212	254	89,5	119,8

Šumet	159	176	168	110,7	95,5
Trsteno	237	222	215	93,7	96,8
Zaton	858	985	1024	114,8	104,0
Grad Dubrovnik	43.770	42.615	41.562	97,4	97,5

Izvori: Popisi stanovništva 2001., 2011. i 2021., DZS, Zagreb

U sljedeća dva međupopisna razdoblja (2001.–2011., 2011.–2021.) depopulacija je znatno manjeg intenziteta te je iznosila 2,6% i 2,5%. U oba spomenuta razdoblja stupanj depopulacije naselja Dubrovnik je bio osjetno veći i iznosio je 6,6% i 5,3%. U međupopisnom razdoblju 2001. –2011. osim Dubrovnika još je 13 naselja bilo zahvaćeno depopulacijom. Među njima i drugo naselje po veličini, Nova Mokošica (slika 3). Dva naselja su praktički demografski stagnirala, a sva ostala demografski rasla. U relativnim pokazateljima najveći porast su imala naselja Čajkovići, Gornje Obuljeno i Bosanka. Sva ova naselja su demografski izuzetno mala, pa procesi koji se u njima odvijaju nemaju utjecaj na ukupne demografske procese Grada Dubrovnika. Od većih naselja demografsku progresiju je zabilježilo naselje Mokošica. Međutim, demografska snaga Dubrovnika je dominantna tako da njegovi demografski procesi oblikuju ukupne demografske procese cijele JLS Dubrovnik.

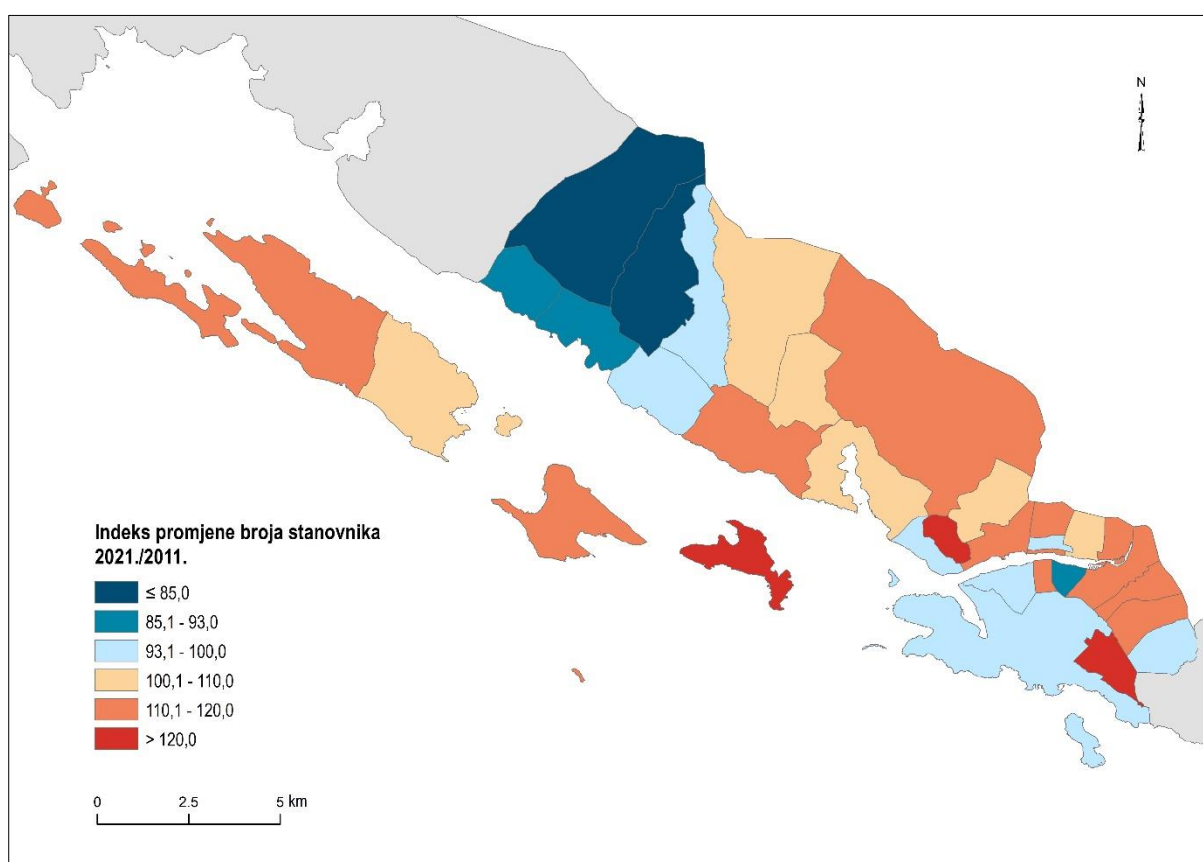

Slika 3. Naselja Grada Dubrovnika prema indeksu promjene broja stanovnika u razdoblju od 2001. do 2011.

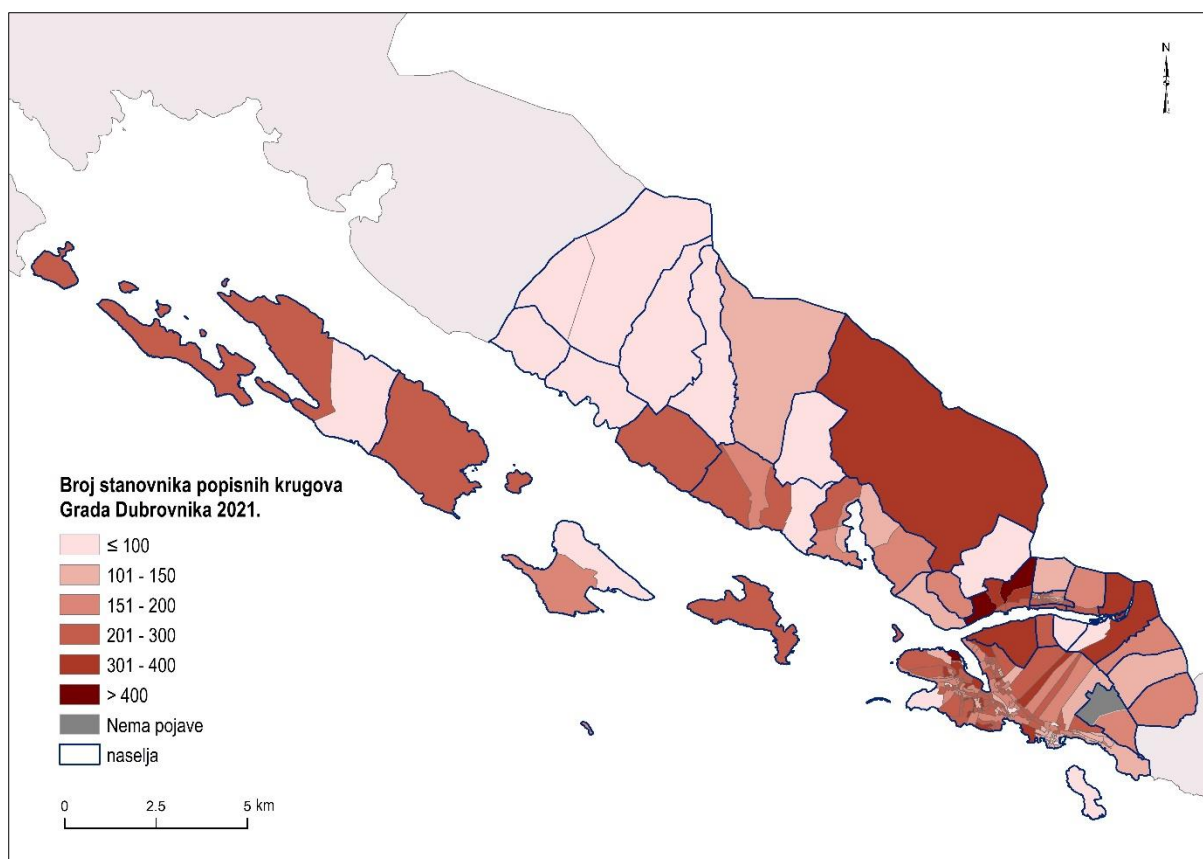
U narednom međupopisnom razdoblju, 2011.–2021. depopulacijom je zahvaćeno 12 naselja, među njima i Dubrovnik (slika 4). S obzirom da je većina naselja demografski vrlo mala bilo kakve i male apsolutne promjene utječu na relativne pokazatelje. I drugo najveće naselje po

veličini, Nova Mokošica i u ovom međupopisju bilježi smanjenje ukupnog broja stanovnika, 5,6%. Dva naselja stagniraju, a sva ostala su u fazi pozitivnog demografskog razvoja.

U dubrovačkoj gradskoj regiji odvijaju se suburbanizacijski procesi slično kao i kod drugih većih gradova u Hrvatskoj. Dio stanovništva iz centralnog grada Dubrovnika preseljava se u naselja u okolici u koja se i koncentriraju i doseljenici iz drugih dijelova Hrvatske i inozemstva zbog lakšeg i jeftinijeg rješavanja stambenog pitanja. Međutim, i u suburbanim područjima zbog velikog broja turista značajne površine zauzimaju kuće i apartmani za iznajmljivanje što otežava rješavanje stambenog pitanja. Na ovom području je proces suburbanizacije bio prekinut u prvoj polovici 1990-ih zbog okupacije i ratnog razaranja velikog broja prigradskih naselja.

Slika 4. Naselja Grada Dubrovnika prema indeksu promjene broja stanovnika u razdoblju od 2011. do 2021

Slika 5. Broj stanovnika Grada Dubrovnika po popisnim krugovima, 2021.

Tablica 3. Broj stanovnika po prostorno-funkcionalnim cjelinama Grada Dubrovnika 2001., 2011., 2021.

Naselje	Broj stanovnika			Indeks promjene 2011./2001.	Indeks promjene 2021./2011.
	2001.	2011.	2021.		
Koločep	174	163	231	93,7	141,7
Lopud	269	249	278	92,6	111,6
Suđurađ	199	207	222	104,0	107,2
Šipanska Luka	237	212	254	89,5	119,8
ELAFITI	879	831	985	94,5	118,5
Brsečine	77	96	84	124,7	87,5
Trsteno	237	222	215	93,7	96,8
Orašac	546	631	742	115,6	117,6
Zaton	858	985	1024	114,8	104,0
PRIOBALJE	1718	1934	2065	112,6	106,8
Dubravica	47	37	33	78,7	89,2
Mravinjac	81	88	67	108,6	76,1
Mrčevo	107	90	76	84,1	84,4
Gromača	144	146	149	101,4	102,1
Kliševo	66	54	52	81,8	96,3
Ljubac	73	69	73	94,5	105,8
Osojnik	321	301	335	93,8	111,3
GORNJA SELA	839	785	785	93,6	100,0
Bosanka	101	139	169	137,6	121,6

Čajkovića	159	160	192	100,6	120,0
Čajkovići	17	26	23	152,9	88,5
Donje Obuljeno	181	210	243	116,0	115,7
Gornje Obuljeno	88	124	141	140,9	113,7
Knežica	149	133	148	89,3	111,3
Komolac	294	320	355	108,8	110,9
Lozica	115	146	142	127,0	97,3
Mokošica	1487	1924	2193	129,4	114,0
Nova Mokošica	6041	6016	5682	99,6	94,4
Petrovo Selo	20	23	24	115,0	104,3
Pobrežje	89	118	169	132,6	143,2
Prijevor	362	453	460	125,1	101,5
Rožat	301	340	395	113,0	116,2
Sustjepan	335	323	301	96,4	93,2
Šumet	159	176	168	110,7	95,5
PREDGRADA	9898	10.631	10.805	107,4	101,6
DUBROVNIK	30.436	28.434	26.922	93,4	94,7
Grad Dubrovnik	43.770	42.615	41.562	97,4	97,5

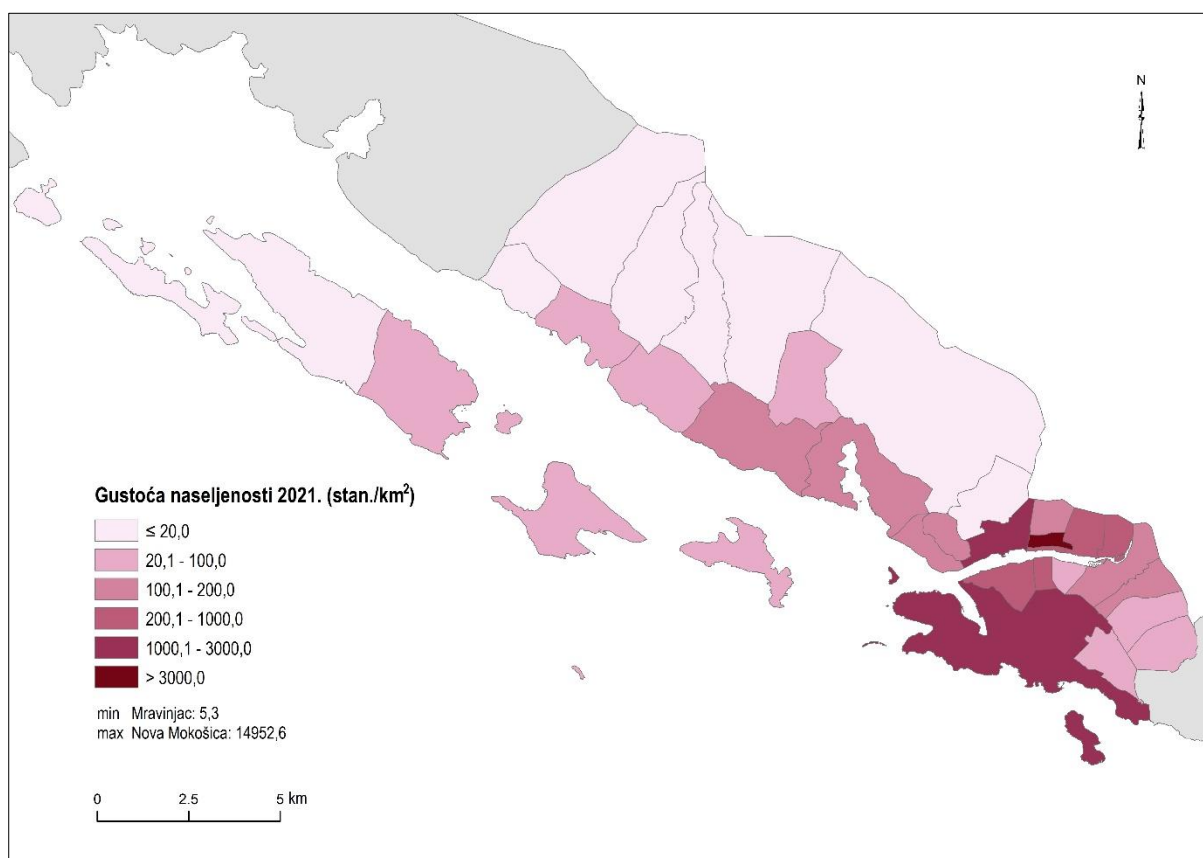
Izvori: Popisi stanovništva 2001., 2011. i 2021., DZS, Zagreb

Predgrađa Dubrovnika čini šesnaest naselja koja su ukupno u oba međupopisja zabilježila porast broja stanovnika. Između 2001. i 2011. taj porast je veći i iznosio je 7,4%, a između 2011. i 2021. je bio vrlo mali, samo 1,6%. Priobalje je također u oba međupopisna razdoblja područje demografskog porasta, u prvom 12,6%, a u drugome 6,8%. Gornja sela su nakon razdoblja depopulacije ušla u fazu demografske stagnacije, te im je ukupan broj stanovnika u zadnja dva popisa isti. Na Elafitima je nakon depopulacije početkom stoljeća (-5,5%), popis 2021. zabilježio porast broja stanovnika od čak 18,5%.

3. PROSTORNI RAZMJESTAJ STANOVNIŠTVA

Grad Dubrovnik ima površinu od 142,6 km² te je prosječna gustoća naseljenosti 291,5 stanovnika na km². U prostornom razmještanju stanovništva dominantna je koncentracija stanovnika u centralnom naselje Dubrovniku, ali prosječna gustoća ovdje nije najveća (slika 6). Ona za Dubrovnik iznosi 2219,5 stanovnika/km², što ovaj prostor čini drugim najnaseljenijim unutar Grada Dubrovnika. Naselje Dubrovnik je područje guste izgrađenosti, međutim, površinski veliki dio naselja zahvaća Srđ, nenaseljeno područje što značajno snižava prosječnu gustoću naseljenosti.

Najveća gustoća je zabilježena u prigradskom naselju Nova Mokošica i iznosi čak 14.952,6 stanovnika na km², što je 6,5 puta više nego gustoća Dubrovnika. Naselje je nastalo planski izgradnjom stambenih zgrada od 1980-ih godina te je gustoća naseljenosti velika jer u stambenoj strukturi prevladavaju višekratnice. Velika naseljenosti je i u Mokošici, 1337,2 stanovnika po km² koje je također guste izgrađenosti, ali većinu stambenih objekata čine obiteljske kuće. To su ujedno i dva populacijski najznačajnija predgrađa Dubrovnika. Nešto veću gustoću naseljenosti ima i još nekoliko prigradskih naselja - Rožat 467, Donje Obuljeno 433,9, Prijevor 386,6, ali to su populacijski znatno manja naselja.

Slika 6. Gustoća naseljenosti Grada Dubrovnika, po naseljima 2021.

Unutar naselja Dubrovnik, prosječna gustoća naseljenosti raste od rubova grada prema povijesnoj jezgri. Najveću gustoću naseljenosti, četiri puta veću od prosjeka za naselje Dubrovnik ima gradski kotar Grad. To je područje unutar gradskih zidina, površine 0,18 km² u kojem živi 1679 stanovnika, što daje prosječnu gustoću naseljenosti od 9269,1 stanovnika na km². Zbog intenzivne apartmanizacije u ovom području se već desetljećima značajno smanjuje broj stanovnika, a time i prosječna gustoća naseljenosti. Tako je primjerice 2011. bila znatno veća i iznosila 11.755,6 stanovnika na km². Svi ostali gradski kotari unutar naselja Dubrovnik imaju značajno manju prosječnu gustoću naseljenosti. Sljedeći najgušće naseljen gradski kotar je Montovjerna s 4941,4 stanovnika/km². Slijede Lapad s 2503,9, Gruž s 1859, Pile-Kono 1455, Ploče iza Grada 608,3.

Primjetna je i velika razlika u gustoći naseljenosti između prostorno-funkcionalnih cjelina. Najrjeđa je naseljenost na području Gornjih sela čiji je prosjek 12,4 stanovnika na km². Najmanja je u Mravinjcu 5,3, a najveća u Osojniku 15 i Ljubaču 20,2, Elafiti također imaju nisku gustoću naseljenosti, u prosjeku 36 stanovnika na km². Najnaseljeniji je Koločep 95,1, zatim Lopud 62,9 dok je na Šipanu gustoća znatno manja – Suđurađ 30,9 i Šipanska Luka svega 19. U priobalnim naseljima je prosječna gustoća 112,6 stanovnika po km². Najmanja je u Brsečinama 26,5, a najveća u Zatonu 196,9. U dubrovačkim predgrađima gdje je nakon Dubrovnika drugo težište naseljenosti najveća je gustoća, 764,5 stanovnika/km². Ipak, unutar ove cjeline također su prisutne velike razlike u gustoći naseljenosti. Ona je izuzetno mala na području Petrova Sela 8,8, a velika u Novoj Mokošici i Mokošici.

4. PRIRODNO KRETANJE

Jedna od dviju komponenata koja utječe na ukupan broj stanovnika je prirodno kretanje. U razdoblju od 2001. do 2010. Grad Dubrovnik je tri godine bilježio pozitivan prirodni prirast, veći broj rođenih od umrli. Međutim, u cijelom analiziranom razdoblju rodilo se 4233, a umrlo 4327 osoba što je rezultiralo negativnom prirodnom promjenom -94 (tablica 4). Najveći broj živorođenih bio je 2006. kada je stopa nataliteta iznosila 11,3‰ i 2008. 11,1‰. Najniže stope nataliteta zabilježene su 2002. 8,5‰ i 2003. 8,6‰. Najveći broj umrlih registriran je 2008. kada je stopa mortaliteta iznosila 11,5‰, te 2003. 10,7‰. Najmanje umrlih bilo je 2004. 8,9‰.

U sljedećem analiziranom razdoblju (2011.-2021.) bile su četiri godine pozitivnog prirodnog prirasta. I u ovom razdoblju je negativna prirodna promjena, -301. Ukupno je od 2011. do 2021. registrirano 5052 živorođenih i 5353 umrlih. Razlog ovako negativne prirodne promijene je i značajno većeg broja umrlih 2020. i 2021., što je bio slučaj i na razini Hrvatske povezano s pandemijom bolesti COVID-19. Godine 2021. registriran je najveći broj umrlih u dvadesetogodišnjem razdoblju te je stopa mortaliteta iznosila čak 14,1‰. Godinu dana ranije ta stopa je iznosila 12,7‰.

Tablica 4. Prirodno kretanje stanovništva Grada Dubrovnika, 2001.– 2021.

Godina	Živorodeni	Umrli	Prirodna promjena	Na 1000 stanovnika			Vitalni indeks
				živorođeni	umrli	prirodna promjena	
2001.	398	406	-8	9,1	9,3	-0,2	98,0
2002.	369	419	-50	8,5	9,6	-1,1	88,1
2003.	374	464	-90	8,6	10,7	-2,1	80,6
2004.	401	386	15	9,2	8,9	0,3	103,9
2005.	408	427	-19	9,4	9,9	-0,5	95,6
2006.	486	420	66	11,3	9,7	1,6	115,7
2007.	411	437	-26	9,6	10,2	-0,6	94,1
2008.	478	494	-16	11,1	11,5	-0,4	96,8
2009.	468	427	41	10,9	10,0	0,9	109,6
2010.	440	447	-7	10,3	10,5	-0,2	98,4
2011.	447	426	21	10,5	10,0	0,5	104,9
2012.	487	484	3	11,5	11,4	0,1	100,6
2013.	420	445	-25	9,9	10,5	-0,6	94,4
2014.	480	428	52	11,4	10,1	1,3	112,1
2015.	468	493	-25	11,1	11,7	-0,6	94,9
2016.	488	486	2	11,6	11,5	0,1	100,4
2017.	448	501	-53	10,7	11,9	-1,2	89,4
2018.	426	478	-52	10,2	11,4	-1,2	89,1
2019.	471	499	-28	11,3	11,9	-0,6	94,4
2020.	448	528	-80	10,8	12,7	-1,9	84,8
2021.	469	585	-116	11,3	14,1	-2,8	80,2

Izvor: Vitalna statistika 2001.-2021., DZS, Zagreb

Gradsko naselje Dubrovnik, za razliku od JLS Dubrovnik u promatranom razdoblju niti jedne godine nije imalo pozitivan prirodni prirast. Stope nataliteta su niže, a stope mortaliteta su više nego kod Grada Dubrovnika što potvrđuje nepovoljnije trendove u prirodnom kretanju. U posljednje dvije godine stopa prirodnog prirasta je premašila -5‰ (tablica 5). U razdoblju 2001.–2010. u Dubrovniku je rođeno 2566, a umrlo je 3324 osoba, što čini prirodno kretanje negativnim, -758. Vitalni indeks za ovo razdoblje je iznosio 77,2 i pokazuje unapređivali stupanj prirodne depopulacije. Najviša stopa nataliteta registrirana je 2006. 9,7‰, a najniža 2002. i 2003. 7,7‰. Ovo je ujedno najniža stopa rodnošći u Dubrovniku u posljednjih 20 godina. Broj umrlih je oscilirao, te je najniža stopa mortaliteta bila 2004. 9,2‰, što je osjetno niže od uobičajenih vrijednosti smrtnosti u tom desetljeću. Godine 2008. dosegnut je najviši broj umrlih u promatranom razdoblju te je stopa iznosila 12,1‰.

Od 2011. do 2021. u Dubrovniku se rodilo 2946, a umrlo 3948 stanovnika, te je prirodni prirast -1002. Vitalni indeks je iznosio 74,6, nešto niži nego u prethodnom desetljeću. U razdoblju od 2014. do 2018. došlo je do povećanja broja rođenih te su tada i zabilježene najviše stope nataliteta, 10,2‰. U odnosu na prethodno desetljeće rastu stope mortaliteta, a najviše su kao i kod Grada Dubrovnika u posljednje dvije godine. Broj umrlih na godišnjoj razini prešao je 400 osoba, te je stopa mortaliteta 2020. iznosila 15,2‰, a 2021. 15,9‰.

Tablica 5. Prirodno kretanje stanovništva naselja Dubrovnik, 2001.–2021.

Godina	Živorodeni	Umrli	Prirodna promjena	Na 1000 stanovnika			Vitalni indeks
				živorodeni	umrli	prirodna promjena	
2001.	257	320	-63	8,4	10,5	-2,1	80,3
2002.	235	333	-98	7,7	10,9	-3,2	70,6
2003.	234	357	-123	7,7	11,7	-4,0	65,5
2004.	270	281	-11	8,9	9,2	-0,4	96,1
2005.	251	336	-85	8,2	11,0	-2,8	74,7
2006.	294	329	-35	9,7	10,8	-1,1	89,4
2007.	246	344	-98	8,1	11,3	-3,2	71,5
2008.	274	367	-93	9,0	12,1	-3,1	74,7
2009.	255	328	-73	8,4	10,8	-2,4	77,7
2010.	250	329	-79	8,2	10,8	-2,6	76,0
2011.	248	310	-62	8,7	10,9	-2,2	80,0
2012.	266	360	-94	9,4	12,7	-3,3	73,9
2013.	233	326	-93	8,3	11,6	-3,3	71,5
2014.	286	317	-31	10,2	11,3	-1,1	90,2
2015.	285	356	-71	10,2	12,8	-2,6	80,1
2016.	283	361	-78	10,2	13,0	-2,8	78,4
2017.	280	370	-90	10,2	13,4	-3,2	75,7
2018.	254	348	-94	9,3	12,7	-3,4	73,0
2019.	274	360	-86	10,1	13,2	-3,1	76,1
2020.	266	412	-146	9,8	15,2	-5,4	64,6
2021.	271	428	-157	10,1	15,9	-5,8	63,3

Izvor: Vitalna statistika 2001.-2021., DZS, Zagreb

U prvom desetljeću 21. stoljeća osim Dubrovnika još trinaest naselje karakterizira negativna prirodna promjena – Brsečine, Dubravica, Gromača, Kliševo, Knežica, Koločep, Lopud, Mravinjac, Osojnik, Suđurađ, Sustjepan, Šipanska Luka, Trsteno (tablica 6). Lozica i Ljubač su imali isti broj živorođenih i umrlih. Među naseljima s nepovoljnim bioreproduktivnim značajkama dominantno su ona koja pripadaju Gornjim selima i Elafitima. To su ujedno i naselja koja su bilježila ukupnu depopulaciju. U sljedećem desetljeću je osim Dubrovnika jedanaest naselja prirodno depopuliralo. To su: Čajkovići, Dubravica, Kliševo, Koločep, Komolac, Mrčevo, Petrovo Selo, Suđurađ, Sustjepan, Šipanska Luka i Šumet.

Tablica 6. Prirodno kretanje stanovništva po naseljima Grada Dubrovnika, 2001. – 2010. i 2011.–2021.

Naselje	2001.–2010.			2011. –2021.		
	Živorodeni	Umrli	Prirodna promjena	Živorodeni	Umrli	Prirodna promjena
Bosanka	15	10	5	26	13	13
Brsečine	11	12	-1	11	11	0
Čajkovic	18	9	9	36	12	24
Čajkovići	5	3	2	4	5	-1
Donje Obuljeno	20	16	4	23	17	6
Dubravica	3	4	-1	4	8	-4
Dubrovnik	2566	3324	-758	2946	3948	-1002
Gornje Obuljeno	13	5	8	17	8	9
Gromača	18	27	-9	31	15	16
Kliševo	2	9	-7	6	14	-8
Knežica	12	18	-6	24	21	3
Koločep	11	20	-9	29	38	-9
Komolac	44	33	11	36	39	-3
Lopud	14	40	-26	52	49	3
Lozica	12	12	0	22	9	13
Ljubač	11	11	0	16	7	9
Mokošica	249	115	134	377	186	191
Mravinjac	4	17	-13	14	13	1
Mrčevo	20	19	1	17	27	-10
Nova Mokošica	758	224	534	763	427	336
Orašac	79	61	18	95	66	29
Osojnik	36	50	-14	82	56	26
Petrovo Selo	4	3	1	2	6	-4
Pobrežje	11	8	3	22	6	16
Prijevor	36	30	6	70	33	37
Rožat	34	24	10	55	22	33
Suđurađ	17	25	-8	19	30	-11
Sustjepan	27	28	-1	32	41	-9
Šipanska Luka	24	53	-29	34	53	-19
Šumet	22	13	9	24	29	-5
Trsteno	27	33	-6	30	22	8
Zaton	110	68	42	133	122	11
Grad Dubrovnik	4233	4324	-91	5052	5353	-301

5. MIGRACIJE

Hrvatski obalni gradovi među njima i Dubrovnik u velikoj su mjeri demografski rasli zbog doseljavanja stanovništva. U razdobljima snažnog gospodarskog razvoja 1960-ih i 1970-ih zbog industrijalizacije, razvoja prometnih funkcija, te turizma odvijalo se masovno preseljavanje iz zaobalja i otoka u obalne gradove. Premda su tada oni bilježili prirodni prirast stanovništva, pozitivan migracijski saldo bio je prevladavajuća komponenta u demografskoj progresiji. Doseljavanje je pridonijelo čak 70,9% porastu Dubrovnika 1960-ih, te 61,4% 1970-ih (Klempić Bogadi, Podgorelec, 2009). Intenzitet preseljenja u gradove 1980-ih jenjava te veliki obalni gradovi Hrvatske demografski rast bilježe prvenstveno zbog pozitivnog prirodnog prirasta. Među njima jedino je Dubrovnik i u ovom razdoblju karakterizirala migracijska komponenta kao dominantan čimbenik (56,7%) populacijskog rasta. Dubrovnik će od 1990-ih ući u razdoblje depopulacije koja je tada bila uvjetovana negativnim migracijskim saldom, do kojeg je došlo zbog smanjenja useljavanja, intenzivnog iseljavanja zbog političkih i ekonomskih razloga, Domovinskog rata, ali i iseljavanja u okolna naselja kroz proces suburbanizacije.

Tablica 7. Migracijski saldo Grada Dubrovnika 2001.-2021.

Međupopisno razdoblje	Međupopisna promjena	Prirodna promjena	Migracijski saldo
2001.-2011.	-1155	-87	-1068
2011.-2021.	-1053	-268	-785

Primjenom vitalno-statističke metode izračunat je migracijski saldo Grada Dubrovnika za dva posljednja međupopisna razdoblja (tablica 7). Prema ovom izračunu Grad Dubrovnik je između 2001. i 2011. imao obje sastavnice ukupnog kretanja negativne. Međutim, značajno je veća bila ona koja se odnosila na migracijski saldo. S obzirom na opće demografsko stanje – konstantno smanjenje fertiliteta i starenje – suvremeno kretanje stanovništva obalnih gradova, pa tako i Dubrovnika pod jakim je utjecajem migracija (Klempić Bogadi, Podgorelec, 2009). U posljednjem međupopisnom razdoblju (2011.–2021.) također su obje komponente negativne. Premda je migracijski saldo i dalje ključan u demografskom padu Grada Dubrovnika, porasla je negativna vrijednost prirodnog kretanja, a smanjila se migracija.

Prema migracijskoj statistici koju DZS objavljuje na temelju podataka o prijavi i odjavi prebivališta/boravišta koje prikuplja Ministarstvo unutarnjih poslova u razdoblju od 2001. do 2010. doselilo je 11.306 osoba, a odselilo 10.899 što daje pozitivan migracijski saldo 407 (tablica 8). Kada bi migracijske podatke precizno sveli na razdoblje između dva popisa također bi proizašlo da je u ovom razdoblju migracijski saldo pozitivan što je u suprotnosti s predznakom migracijskog salda dobivenog vitalno-statističkom metodom. To je još jedan dokaz manjkavosti vođenja službene migracijske statistike koja vrlo često ne registrira sve odseljene građane Hrvatske u inozemstvo. Prema ovim podacima u neko od naselja na području Grada Dubrovnika doselilo je 15.104 osoba, a odselilo 13.000 te je ponovo migracijski saldo u plusu, 2104. To je ponovo u suprotnosti s rezultatom dobivenim vitalno-statističkom metodom.

Tablica 8. Broj doseljenih i odseljenih u/iz Grad Dubrovnik 2001.–2021.

	Doseljeni*				Odseljeni*				Migracijski saldo
	ukupno	iz drugoga grada/općine iste županije	iz druge županije	iz inozemstva	ukupno	u drugi grad/općinu iste županije	u drugu županiju	u inozemstvo	
2001.	1171	295	167	282	1025	330	190	82	146
2002.	1146	276	182	235	1158	350	235	120	-12
2003.	1172	312	187	187	1094	286	285	39	78
2004.	1105	257	185	244	978	304	217	37	127
2005.	1078	271	190	208	1049	356	244	39	29
2006.	1212	230	221	262	1225	365	260	101	-13
2007.	1252	258	212	282	1295	412	258	125	-43
2008.	1314	283	212	311	1101	316	235	42	213
2009.	1041	235	207	201	1102	406	231	67	-61
2010.	815	210	190	112	872	251	214	104	-57
2001.-2010.	11.306	2627	1953	2324	10.899	3376	2369	756	407
2011.	1039	280	215	189	1036	291	252	138	3
2012.	1104	329	233	202	960	264	228	128	144
2013.	1525	421	333	284	1241	333	228	193	284
2014.	1548	406	351	242	1253	275	272	157	295
2015.	1580	431	403	191	1258	231	267	205	322
2016.	1454	413	315	225	1203	211	254	237	251
2017.	1360	391	324	197	1114	203	258	205	246
2018.	1390	278	336	329	1136	185	267	237	254
2019.	1542	310	241	577	1147	277	263	193	395
2020.	1317	237	222	431	1285	218	284	356	32
2021.	1245	211	187	420	1367	258	293	389	-122
2011.-2021.	15.104	3707	3160	3287	13.000	2746	2866	2438	2104

* Razlika do ukupno odnosi se na preseljenja između naselja unutar Grada Dubrovnika
Izvor: Statistika u nizu, Migracije, DZS, Zagreb

Tablica 9. Migracijski saldo prostorno-funkcionalnih cjelina Grada Dubrovnika 2011. –2021.

	Međupopisna promjena	Prirodna promjena	Migracijski saldo
Dubrovnik	-1512	-934	-578
Predgrađa	174	614	-440
Priobalje	131	46	85
Gornja sela	0	29	-29
Elafiti	154	-35	189

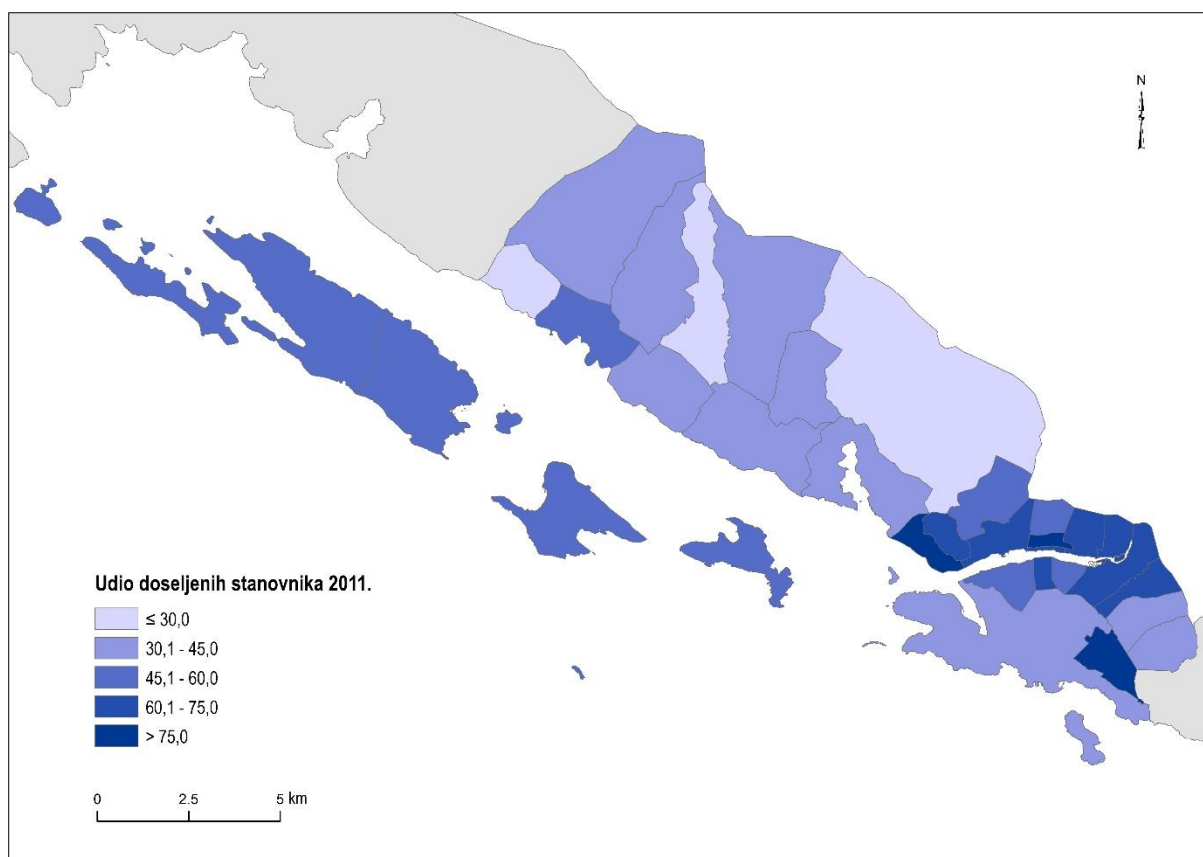
U posljednjem međupopisnom razdoblju 2011.–2021. depopulacija naselja Dubrovnik determinirana je objema negativnim sastavnicama. Ipak u tom procesu je prirodna depopulacija bila značajnija od negativnog migracijskog salda (tablica 9). Predgrađa su imala pozitivan prirodni prirast koji je usprkos negativnom migracijskom saldu definirao demografski porast ovog područja. Priobalje je jedino među cjelinama imalo obje sastavnice ukupnog kretanja pozitivne što je rezultiralo porastom broja stanovnika. Gornja sela su demografski stagnirala jer je pozitivan prirodni prirast „ponišio“ negativni migracijski saldo. Na otočnom području Grada Dubrovnika prisutna je prirodna depopulacija, ali je saldo migracija pozitivan pa je porastao ukupan broj stanovnika. Međutim, u Hrvatskoj je uobičajeno da se na otocima prijavljuje stanovništvo kako bi izbjegli plaćanje poreza na vikendice te koristili neke druge otočne beneficije, ali tamo trajno ne živi što stvara nerealnu otočnu demografsku sliku.

Ovisno o obujmu i dinamici migracije, u pojedinim razdobljima mijenja se odnos domorodnoga i doseljenog u ukupnom stanovništvu na nekom području. U Gradu Dubrovniku je 2001. 22.998 ili 52,5% stanovnika koji nisu živjeli od rođenja u tadašnjem mjestu stanovanja (tablica 10). Od toga je dvije trećine (66,2%) doselilo iz naselja s područja Hrvatske, a jedna trećina iz inozemstva, uglavnom iz Bosne i Hercegovine. Godine 2011. nešto je manje doseljenika nego na prethodnom popisu, 21.879 ili 51,3%. U kontingentu doseljenih se povećao broj i udio doseljenih iz inozemstva. Oni su činili 38,7% doseljeničkog kontingenta, a među njima i dalje dominiraju doseljeni iz Bosne i Hercegovine, 5670 osoba. Veliki broj doseljenika iz BiH karakterizira područje Dubrovnika i okolice već desetljećima jer je dubrovačka regija unutar Hrvatske prostorno relativno mala te se demografsko brzo iscrpilo područje zaleđa i otoka, a oduvijek su bile jake veze Dubrovnika i BiH, te mu je gravitirao jedan dio BiH (Klempić Bogadi, Podgorelec, 2009).

Tablica 10. Stanovništvo Grada Dubrovnika prema migracijskim obilježjima, 2001. i 2011.

	Ukupan broj stanovnika	Od rođenja stanuju u istom naselju	Doseljeni stanovnici					
			ukupno	iz drugog naselja istog grada ili općine	iz drugog grada ili općine iste županije	iz druge županije	nepoznat o mjesto u RH	iz inozemstva
2001.	43.770	20.710	22.998	6937	5260	3032	-	7694
2011.	42.615	20.608	21.879	6191	4115	3093	15	8465

Izvori: Popis stanovništva 2001. i 2011., DZS, Zagreb

Slika 7. Naselja Grada Dubrovnika prema udjelu doseljenog stanovništva 2011.

Razdoblja doseljavanja iz Popisa 2011. pokazuju da su na području Grada Dubrovnika migracijska kretanja bila intenzivna 1980-ih kada je doselilo 18,3%, 1990-ih 17,6%, 2000-ih 21,9% svih popisanih doseljenika. Jedan od razloga su i ratna zbivanja u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini koja su potaknula masovne prisilne migracije, a one su značajno utjecale na preraspmještaj stanovništva i velike demografske promjene. Osim toga, preseljava se i stanovništvo iz naselja Dubrovnik u prigradska naselja, te se odvija proces suburbanizacije.

Migracije u Hrvatskoj značajno su utjecale na prostornu redistribuciju stanovništva i demografski rast gradova (Klempić Bogadi, 2010). To dolazi do izražaja i u analizi migracijskih obilježja na naseljskoj razini Grada Dubrovnika. Godine 2011. u Dubrovniku je živjelo 12.344 doseljenika, od kojih je većina (51,9%) doselila iz inozemstva (tablica 11). Prema brojnosti slijede doseljeni iz drugih naselja Dubrovačko-neretvanske županije (24,7%), zatim 20,1% iz drugih županija i svega 3,3% iz drugog naselja unutar Grada Dubrovnika. Prema zemlji podrijetla od 6404 doseljenih iz inozemstva najviše ih je iz BiH (4173), dok ih je znatno manje iz Srbije 407, Njemačke 359, Slovenije 111, Kosova 107 te iz ostalih zemalja 1247.

Prethodni popis stanovništva 2001. u Dubrovniku je registrirao 13.830 doseljenika, što je više nego 2011. Ukupan broj doseljenika se smanjio zbog smanjene imigracije u Dubrovnik na što značajno utječe visoka cijena nekretnina, ali i brojnih potomaka doseljenika rođenih u gradu,

koji se samim tim ubrajaju u domorodno stanovništvo, te značajan mortaliteta stanovnika doseljenih u razdobljima najintenzivnijih migracija selo-grad.

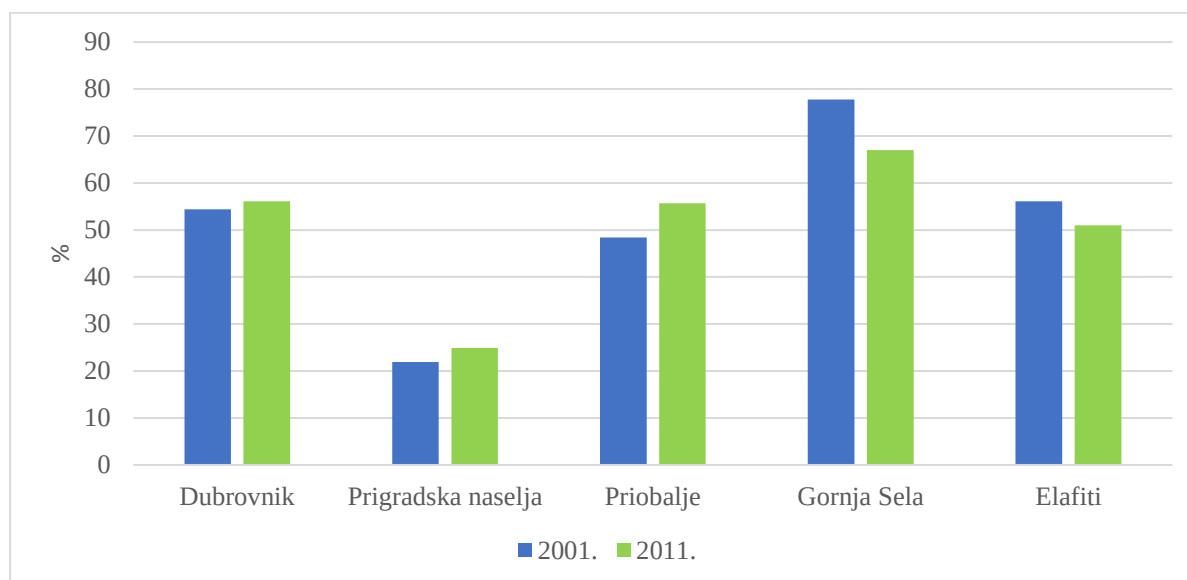
Tablica 11. Stanovništvo naselja Grada Dubrovnika prema migracijskim obilježjima 2011.

	Ukupan broj stanovnika	Od rođenja stanuju u istom naselju	Doseljeni stanovnici					
			ukupno	iz drugog naselja istog grada ili općine	iz drugog grada ili općine iste županije	iz druge županije	nepoznato mjesto u RH	iz inozemstva
Bosanka	139	34	105	82	9	5	0	9
Brsečine	96	40	56	30	4	7	0	15
Čajkovića	160	63	97	70	10	4	0	13
Čajkovići	26	13	13	4	0	5	0	4
Donje Obuljeno	210	74	136	75	19	6	0	36
Dubravica	37	27		5	4	0	0	(Z)
Dubrovnik	28.434	15.965	12.344	407	3053	2476	4	6404
Gornje Obuljeno	124	50	74	21	12	9	0	32
Gromača	146	86	60	29	10	3	0	18
Kliševo	54	39		8	6	0	0	(Z)
Knežica	133	78	55	28	6	3	0	18
Koločep	163	79	84	37	6	9	0	32
Komolac	320	98	222	104	22	20	0	76
Lopud	249	133	116	28	21	15	1	51
Lozica	146	30	116	71	5	10	0	30
Ljubač	69	43	26	10	4	2	0	10
Mokošica	1924	518	1404	721	140	91	2	450
Mravinjac	88	50	38	15	13	1	0	9
Mrčevo	90	61	29	12	6	2	0	9
Nova Mokošica	6016	1097	4919	3470	552	237	5	655
Orašac	631	368	263	124	31	41	0	67
Osojnik	301	220	81	47	11	7	0	16
Petrovo Selo	23	10	13	9	3	1	0	0
Pobrežje	118	33	85	60	7	3	0	15
Prijevor	453	157	296	233	32	9	0	22
Rožat	340	117	223	141	16	22	0	44
Suđurađ	207	103	104	36	8	12	0	48
Sustjepan	323	131	192	69	11	17	0	95
Šipanska Luka	212	109	103	35	14	15	3	36
Šumet	176	113	63	18	13	6	0	26
Tršteno	222	123	99	51	15	8	0	25
Zaton	985	546	438	141	52	47	0	198

Izvor: Popis stanovništva 2011., DZS, Zagreb

U šest prigradskih naselja – Nova Mokošica, Lozica, Bosanka, Mokošica, Pobrežje, Komolac doseljenici su 2011. činili više od tri četvrtine ukupnog stanovništva i možemo ih smatrati doseljeničkim naseljima (slika 7). Među njima se ističe Nova Mokošica u kojoj je 81,8% stanovnika doselilo. Na prethodnom popisu taj udio je bio još i veći i iznosio je 88,4%. Ovako veliki broj doseljenika rezultat je imigracije do koje je došlo zbog planske izgradnje velikog broja stambenih jedinica još 1980-ih, te se ona razvija kao suburbano naselje

Dubrovnik s izrazitom funkcijom stanovanja. To potvrđuje i činjenica da je 81,4% osoba doselilo iz drugog naselja Grada Dubrovnik. Rožat, Prijevor, Donje Obuljeno, Čajkovica, Gornje Obuljeno, Sustjepan, Brsečine, Petrovo Selo, Koločep, Suđurađ i Čajkovići su naselja u kojima je 50% ili više doseljenog stanovništva. Najmanje doseljenika, manje od 30% je bilo u ruralnim naseljima zaobalja Kliševo, Dubravica i Osojnik koja su ovom razdoblju još uvijek nisu bila atraktivna za doseljavanje.

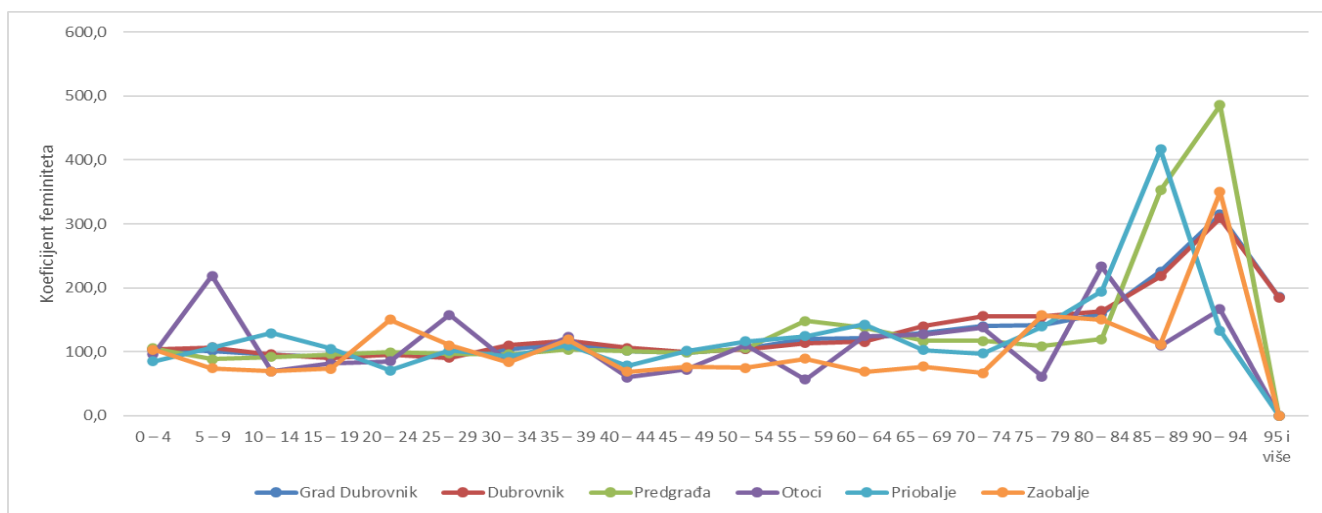
Slika 8. Prostorno-funkcionalne cjeline Grada Dubrovnik prema udjelu domorodnog u ukupnom stanovništvu 2011.

Već iz podataka na razini naselja je vidljivo da su prigradska naselja područje s najvećim udjelom imigranata tj. najmanjim udjelom stanovništva koje od rođenja živi u ovim naseljima (24,9%). Na ukupan broj je značajno utjecala Nova Mokošica kao najveće naselje u ovoj cjelini. Međutim, i kada isključimo ovo naselje iz analize i dalje je ovo područje s najmanje domorodnog stanovništva jer su ova naselja praktički suburbani prsten grada, u neposrednoj geografskoj blizini i često su odredišta za iseljene iz Dubrovnik, ali i za nove doseljenike. U Priobalju je 55,7% domorodnih, u Dubrovniku 56,1%, na Elafitima 51%. Najveći udio stanovništva koje nije selilo živjelo je na području Gornjih sela, čak 67%. Iako se u apsolutnim i relativnim brojevima njihov udio značajno smanjio u odnosu na popis 2001. zbog svoje svojevrsne izoliranosti zbog loše prometne povezanosti oni još uvijek nisu bili područje intenzivnijeg doseljavanja i nove stanogradnje.

6. STRUKTURA STANOVNIŠTVA PREMA SPOLU

Sastav stanovništva prema spolu brojčani je odnos muškog i ženskog stanovništva u ukupnome, a rezultat je rodnosti, smrtnosti, migracija, ali i nekih drugih vanjskih čimbenika (rata, prirodnih katastrofa, pandemija...). Godine 2021. u ukupnoj populaciji koja živi u naseljima na području Grada Dubrovnika veći je broj žena nego muškaraca, pa koeficijent feminiteta ima vrijednost 112,3. Slična je situacija bila i 2011. kada je koeficijent feminiteta iznosio 111,6 (slika 9). Omjer između muškaraca i žena nije konstantan te se mijenja ovisno o dobnim grupama. Uobičajeno je da se rađa više muške od ženske djece, pa je obično udio dječaka veći u mlađim dobnim skupinama. Međutim, u spolnoj strukturi Grada Dubrovnika u dobi do 9 godina više je djevojčica nego dječaka, $k_f = 102,3$. Od 10 do 29 godina to se mijenja, više je muškog nego ženskog stanovništva. Od 30. godine u svim petogodišnjim dobnim grupama, izuzev u onoj između 45 i 49 više je žena od muškaraca. U svakoj sljedećoj petogodišnjoj dobnj skupini taj disbalans se povećava, te je brojčana dominacija žena sve izraženija. S obzirom da muškarci u prosjeku imaju kraće očekivano trajanje života od žena vrijednost koeficijenta feminiteta kontinuirano raste s porastom dobi. U populaciji staroj 65 i više godina, žena gotovo za 50% brojčano nadvisuju muškarce te je koeficijent feminiteta 148,4. U dobi 80 i više u Gradu Dubrovniku je skoro dva puta više žena od muškaraca ($k_f = 190,2$).

Vrlo je slična situacija i u naselju Dubrovnik, gdje je vrijednost koeficijenta feminiteta 115,5 (k_f) što je gotovo identično kao 2011. kad je bila 115,2. Odnos broja ženskih i muških stanovnika kroz petogodišta je gotovo isti kao i kod JLS Dubrovnik, jedino što u Dubrovniku bez izuzetka žene prevladavaju u svim dobnim skupinama od 30. godine. Zbog spolnih razlika u mortalitetu, neravnoteža spolova je vrlo izrazita u dobnim grupama stanovništva koje ima 65 i više godina te je koeficijent feminiteta bio 160,9. U dobi 80 i više spolni disbalans je još veći te je $k_f = 191,3$, slično kao i u Gradu Dubrovniku.

Slika 9. Koeficijent feminiteta Grada Dubrovnika i prostorno-funkcionalnih cjelina 2021.

I na razini prostorno-funkcionalnih cjelina uočljiva je neravnoteža stanovništva po spolu. Jedino na području zaobalnih naselja tzv. Gornjih sela živi više muškaraca nego žena te je koeficijent feminiteta 88,7. U svih sedam naselja veći je broj muškaraca nego žena što je povezano s činjenicom da je na ovom prostoru u prosjeku uravnoteženiji odnos broja mladih i starih, ali moramo istaknuti da su ovo ruralna naselja u kojima su u Hrvatskoj tradicionalno muškarci nasljeđivali posjed i u većem broju ostajali nego žene.

Na Elafitima živi veći broj žena nego muškaraca, $k_f=105,2$. U tri otočna naselja brojčano dominiraju žene dok je u Suđurađu veći broj muškaraca. Spolna neravnoteža je prisutna i u Predgrađima i u Priobalju te je koeficijent feminiteta skoro identičan, blizu 108. U naseljima Čajkovići, Donje Obuljeno, Pobrežje i Sustjepan broj žena i muškaraca je podjednak. U Čajkovici i Knežici brojčano dominiraju muškarcima, a u naseljima Bosanka, Gornje Obuljeno, Komolac, Lozica, Nova Mokošica, Mokošica, Petrovo Selo, Prijevor, Rožat i Šumet dominiraju žene. Od priobalnih naselja u Orašcu je broj muškaraca i žena identičan, u Trstenu i Zatonu je više žena, a u Brsečine više muškaraca.

7. STRUKTURA STANOVNIŠTVA PREMA DOBI

Dobna struktura stanovništva odraz je razine rodnosti, smrtnosti i migracija, ali i utjecaja vanjskih čimbenika (ratova, prirodnih katastrofa, bolesti, kriza i sl.). Sastav prema dobi jedan je od najvažnijih pokazatelja potencijalne živosti i biodinamike nekog područja, a posebice je važan zbog svojih društvenih i gospodarskih implikacija (Nejašmić, 2005: 174). U Hrvatskoj je demografsko starenje već poodmakli proces koji se utječe na različite segmente života. Jedan od najuočljivijih je smanjenje broja stanovnika u radno-aktivnoj dobi što stvara manjak radne snage. To je posebno vidljivo tijekom turističke sezone u obalnim gradovima, pa tako i u Dubrovniku.

Iz analitičkih pokazatelja starosne strukture stanovništva Grada Dubrovnika evidentno je da se nastavlja proces demografskog starenja. Popis 2011. je prvi put u ovoj JLS registrirao veći broj starijih stanovnika (7928) od mladih (6360) (tablica 12). U usporedbi s 2001., 2011. smanjio se udio mladog stanovništva s 16,7% na 14,9%, smanjio se udio stanovništva između 15 i 64 godine s 67,6% na 66,5%, a udio starih se značajno povećao s 15,4% na 18,6%.

Tablica 12. Stanovništva Grada Dubrovnika prema velikim dobnim skupinama, 2001., 2011. i 2021.

	Dobne skupine							
	0-14		15-64		65 i više		80 i više	
	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%
2001.	7303	16,7	29.563	67,5	6723	15,4	1392	3,2
2011.	6360	14,9	28.327	66,5	7928	18,6	1876	4,4
2021.	6332	15,2	25.797	62,1	9433	22,7	2551	6,1

* razlika do 100% se odnosi na nepoznato

Izvori: Popisi stanovništva 2001., 2011. i 2021., DZS, Zagreb

Tablica 13. Analitički pokazatelji dobne strukture stanovništva Grada Dubrovnika 2001., 2011. i 2021.

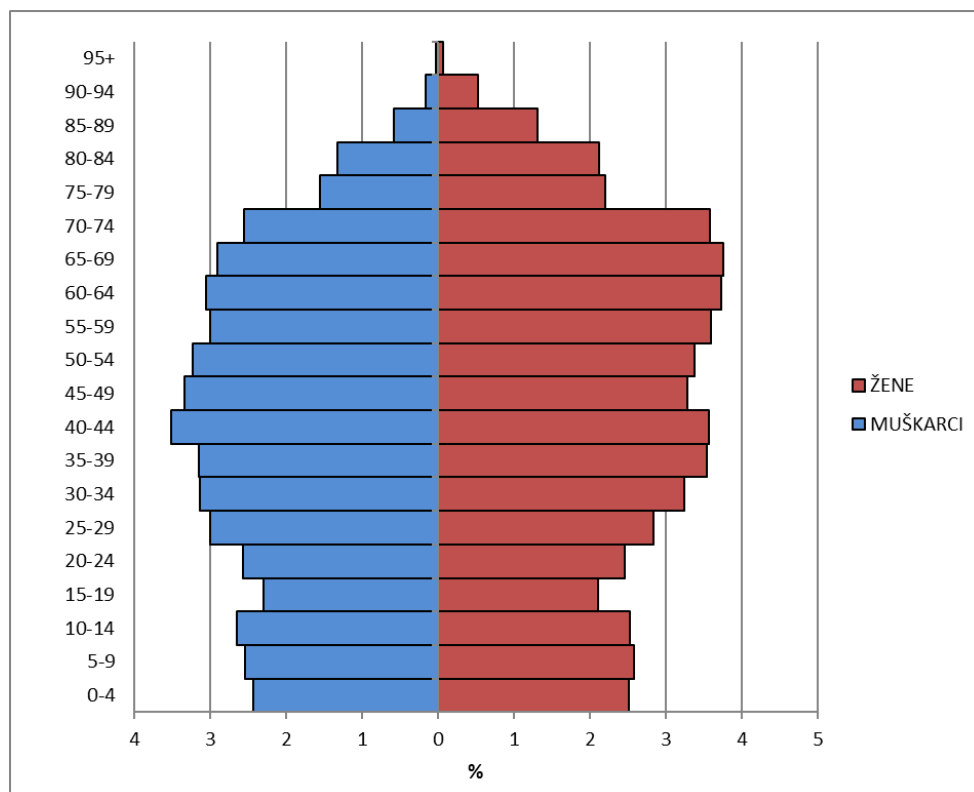
	Koeficijent starosti	Indeks starosti	Koeficijent ukupne dobne ovisnosti	Koeficijent dobne ovisnosti mladih	Koeficijent dobne ovisnosti starih	Prosječna starost
2001.	15,4	92,1	47,4	24,7	22,7	39,7
2011.	18,6	124,7	50,4	22,4	28,0	42,4
2021.	22,7	149,0	61,1	24,5	36,6	44,0

Izvori: izračunano prema popisima stanovništva 2001., 2011. i 2021.

Posljednji Popis je pokazao da se broj mladih u desetogodišnjem razdoblju smanjio iako se njihov udio u ukupnome stanovništvu povećao za 0,3 postotna boda. Istovremeno se broj starijih stanovnika značajno povećao i apsolutno i relativno što je posljedica dugotrajnog pada fertiliteta, snižavanja stope mortaliteta i produljenja očekivanog trajanja života. Međutim, to je povezano i s činjenicom da su u kohortu 65 i više ušle „velike“ generacije rođene u razdoblju kompenzacijskog nataliteta nakon Drugoga svjetskog rata (1948. – 1954.) (slika 10). To je utjecalo i na povećanje prosječne starosti koja je u Gradu Dubrovniku u 20 godina povećana za nešto više od 4 godine. Na dobni sastav je utjecala i smanjena imigracija

prema Gradu, ali i iseljavanje u prigradska naselja unutar gradske regije izvan administrativnih granica Grada Dubrovnika.

U posljednjem međupopisju se osjetno povećao koeficijent ukupne dobne ovisnosti prvenstveno zbog porasta opterećenosti radnog kontingenta sa postradnim tj. starijim stanovništvom. Povećao se i koeficijent dobne ovisnosti mladih iako se njihov ukupan broj smanjio, ali je smanjenje stanovništva u radno aktivnim godinama bilo veće.

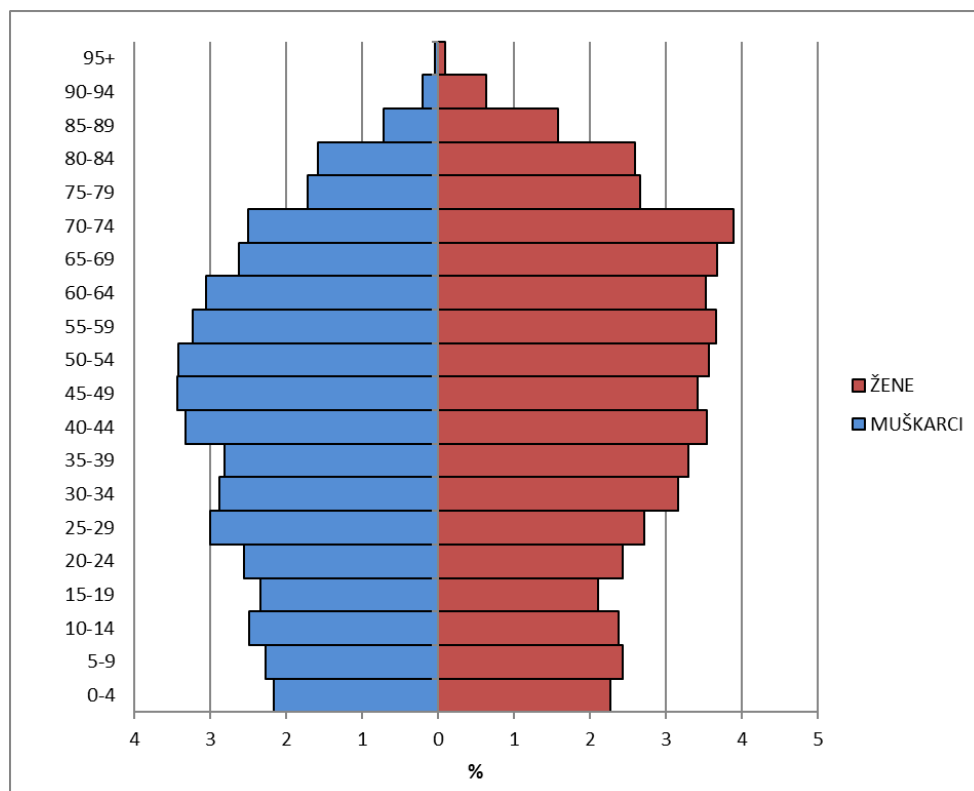

Slika 10. Dobno-spolna piramida stanovništva Grada Dubrovnika 2021.

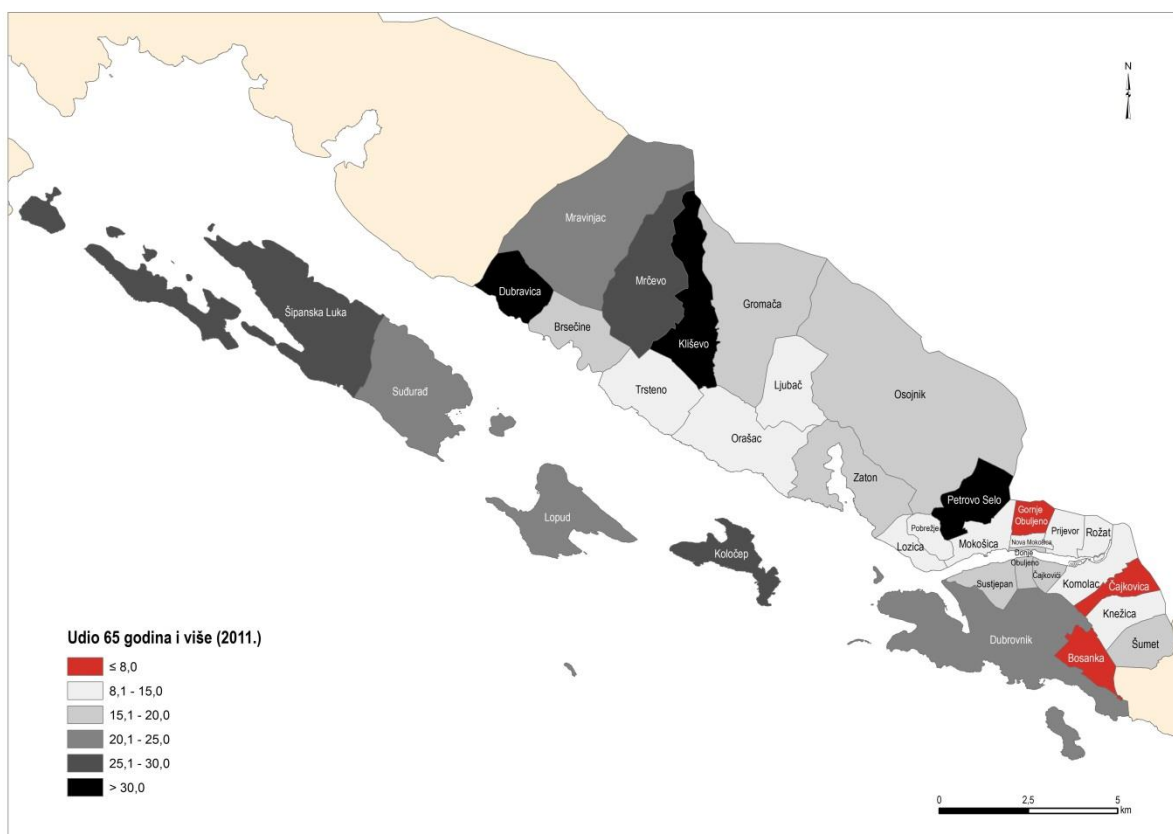
Usporedimo li pokazatelje o dobnoj strukturi naselja Dubrovnik s Gradom Dubrovnik onda je jasno da su oni čak i nepovoljniji. Naselje Dubrovnik je deset godina ranije od Grada Dubrovnika, već 2001. imalo više starih od mladih stanovnika i indeks starenja 111,3. Prosječna starost (41,2) bila je viša i od Grada Dubrovnika (41,2), ali i od prosjeka Hrvatske (39,7). Godine 2021. prosječna dob u Dubrovniku je dosegla 45,4. Udio mladih je manji i iznosi 14%, a udio starih veći i iznosio je čak 24,5%. Najnepovoljniji omjer mladih i starih je u naseljima Suđurađ, Petrovo Selo, Šipanska Luka, Dubravica i Kliševo.

I u Gradu Dubrovniku i u naselju Dubrovnik značajno se povećao broj i udio osoba s 80 ili više godine. Stariji su stanovnici sve dugovječniji zbog promjena u načinu života, veće dostupnosti i kvalitete zdravstvene zaštite te bolje organizacije socijalnih službi. Naselja s najvećim udjelom stanovnika starih 80 ili više godina su dva naselja Gornjih sela, Kliševo i Mrčevo (tablica 14). Premda stariji u Hrvatskoj bez obzira na dob nastoje živjeti samostalno i

neovisno, brinući se sami za sebe, a u trenutku kada im je potrebna skrb oslanjaju se na članove obitelji, zbog demografskih promjena i promjena načina života stariji su ljudi danas izloženi većem riziku nego prijašnje generacije da neće imati nikoga tko bi im pružio pomoć i njegu u njihovu domu (Podgorelec, Klempić, 2007). Porast broja stanovnika u dobi 80+ ukazuje da će porasti i potrebu za formalnim oblicima skrbi, dugoročnoj skrbi i smještajem u domove za starije i nemoćne

Slika 11. Dobno-spolna piramida stanovništva Dubrovnika 2021.

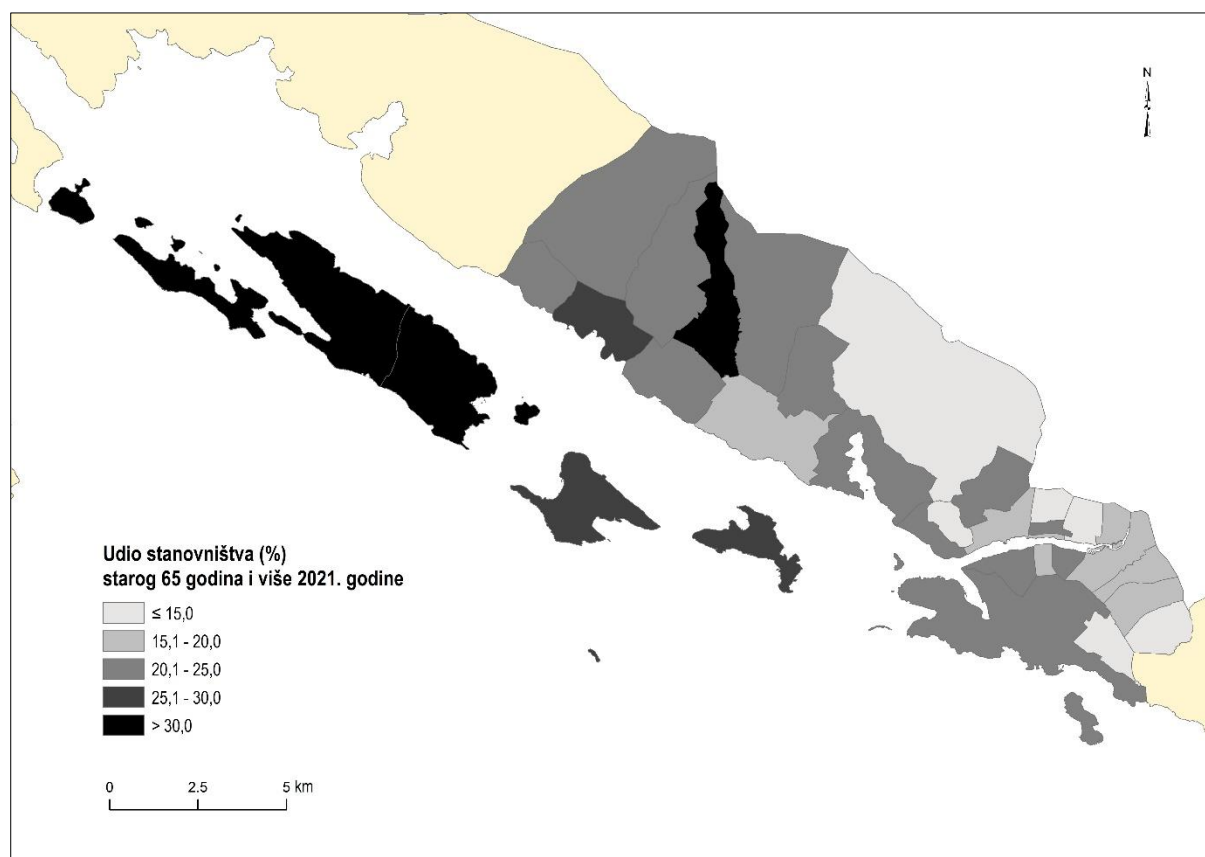
Slika 12. Udio stanovništva starog 65 i više godina po naseljima Grada Dubrovnika, 2011.

Tablica 14. Dobna struktura stanovništva naselja Grada Dubrovnika 2021.

Naselja	0-14		15-64		65+		80+		Indeks starenja
	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%	
Bosanka	46	27,2	104	61,5	19	11,2	3	1,8	41,3
Brsečine	15	17,9	44	52,4	25	29,8	3	3,6	166,7
Čajkovica	55	28,6	108	56,3	29	15,1	0	0,0	52,7
Čajkovići	3	13,0	15	65,2	5	21,7	1	4,3	166,7
Donje Obuljeno	40	16,5	162	66,7	41	16,9	6	2,5	102,5
Dubravica	3	9,1	23	69,7	7	21,2	4	12,1	233,3
Dubrovnik	3767	14,0	16.555	61,5	6600	24,5	2004	7,4	175,2
Gornje Obuljeno	29	20,6	95	67,4	17	12,1	5	3,5	58,6
Gromača	29	19,5	88	59,1	32	21,5	12	8,1	110,3
Kliševo	7	13,5	29	55,8	16	30,8	8	15,4	228,6
Knežica	16	10,8	106	71,6	26	17,6	8	5,4	162,5
Koločep	36	15,6	129	55,8	66	28,6	17	7,4	183,3
Komolac	62	17,5	235	66,2	58	16,3	14	3,9	93,5
Lopud	42	15,1	157	56,5	79	28,4	19	6,8	188,1
Lozica	18	12,7	95	66,9	29	20,4	3	2,1	161,1
Ljubač	15	20,5	41	56,2	17	23,3	4	5,5	113,3
Mokošica	443	20,2	1399	63,8	351	16,0	94	4,3	79,2
Mravinjac	9	13,4	44	65,7	14	20,9	6	9,0	155,6
Mrčevo	11	14,5	48	63,2	17	22,4	10	13,2	154,5
Nova Mokošica	909	16,0	3620	63,7	1153	20,3	138	2,4	126,8

Orašac	161	21,7	453	61,1	128	17,3	24	3,2	79,5
Osojnik	90	26,9	200	59,7	45	13,4	10	3,0	50,0
Petrovo Selo	2	8,3	17	70,8	5	20,8	3	12,5	250,0
Pobrežje	40	23,7	107	63,3	22	13,0	5	3,0	55,0
Prijevor	77	16,7	318	69,1	65	14,1	18	3,9	84,4
Rožat	74	18,7	252	63,8	69	17,5	12	3,0	93,2
Suđurađ	22	9,9	133	59,9	67	30,2	16	7,2	304,5
Sustjepan	54	17,9	185	61,5	62	20,6	13	4,3	114,8
Šipanska Luka	37	14,6	136	53,5	81	31,9	19	7,5	218,9
Šumet	28	16,7	115	68,5	25	14,9	8	4,8	89,3
Tršteno	34	15,8	137	63,7	44	20,5	8	3,7	129,4
Zaton	158	15,4	647	63,2	219	21,4	56	5,5	138,6

Izvor: Popisi stanovništva 2001., 2011. i 2021., DZS, Zagreb

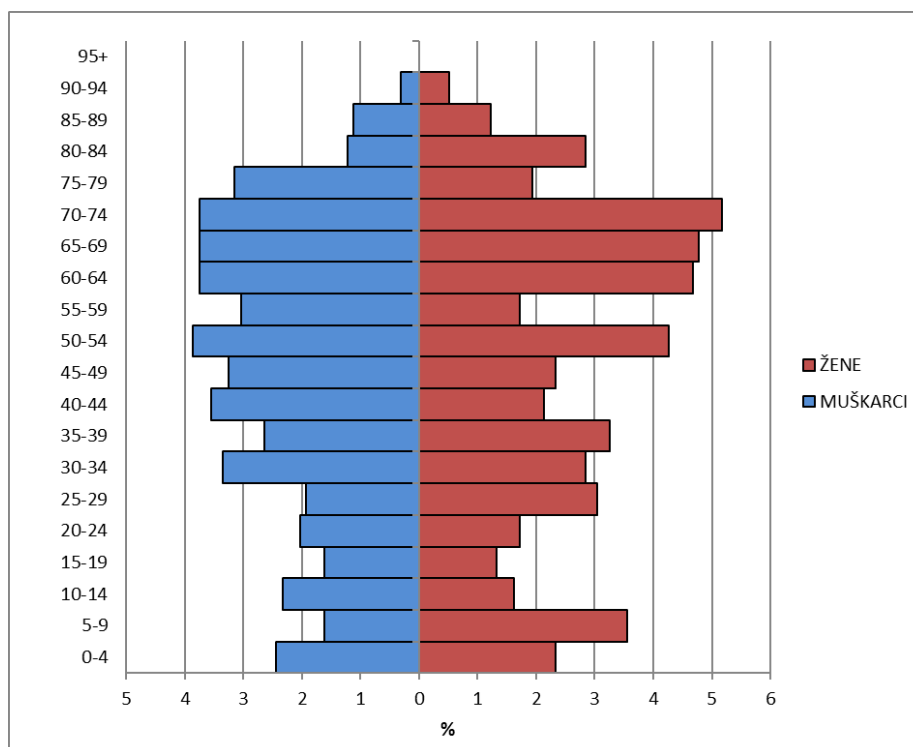
Slika 13. Udio stanovništva starog 65 i više godina po naseljima Grada Dubrovnika, 2021.

Tablica 15. Dobna struktura stanovništva po prostorno-funkcionalnim cjelinama Grada Dubrovnika 2001., 2011. i 2021.

	Dobne skupine (%)			Indeks starenja
	0-14	15-64	65+	
2001.*				
Dubrovnik	15,7	66,5	17,4	111,3
Predgrađa	20,2	72,3	7,1	35,2
Priobalje	17,5	65,4	16,9	96,3
Gornja sela	16,0	58,6	25,0	156,7
Elafiti	11,9	62,6	24,7	206,7
2011.				
Dubrovnik	14,3	64,0	21,7	151,9
Predgrađa	16,9	72,7	10,4	61,3
Priobalje	15,8	68,2	16,0	101,3
Gornja sela	14,0	65,6	20,4	145,5
Elafiti	11,0	65,2	23,8	217,6
2021.				
Dubrovnik	14,0	61,5	24,5	175,2
Predgrađa	17,5	64,2	18,3	104,2
Priobalje	17,8	62,1	20,1	113,0
Gornja sela	20,9	60,3	18,8	90,2
Elafiti	13,9	56,3	29,8	213,9

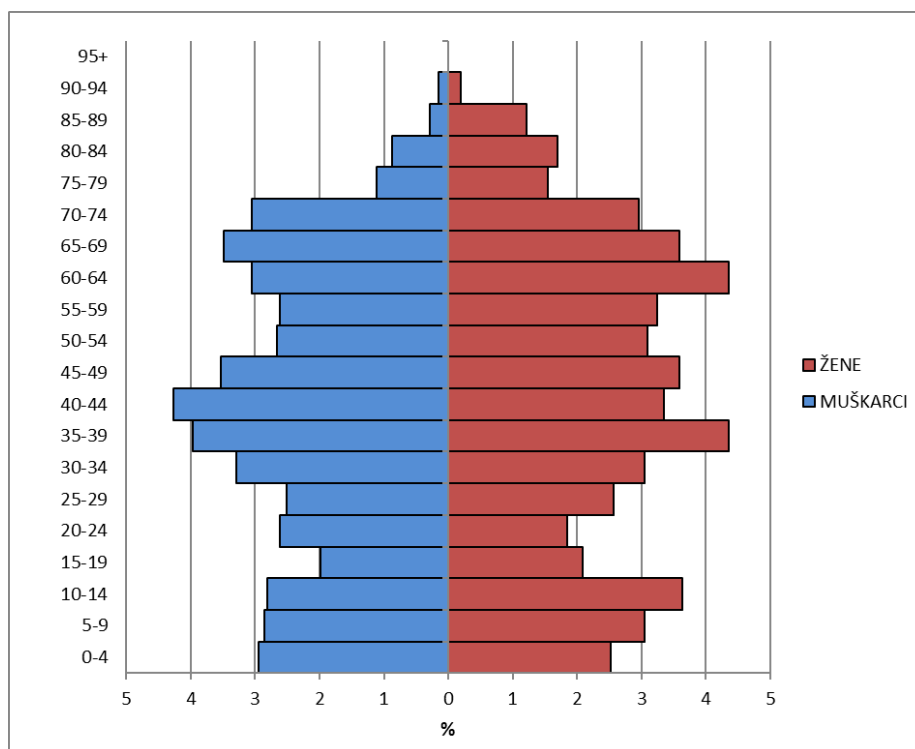
* razlika do 100% se odnosi na nepoznatu dob

Prostorno-funkcionalne cjelina značajno se razlikuju prema dobnom sastavu. Najnepovoljniji je na otocima gdje je gotovo trećina stanovnika u dobi 65 ili više (29,7%). Ovdje je i najmanji udio mladih, samo 13,9%, ali i stanovnika u radno aktivnoj dobi, svega 56,3%. U skladu s tim je indeks starenja najveći, 213,19. Značajan dio populacije čine i osobe stare 80 i više godina (7,2%)

Slika 14. Dobno-spolna piramida stanovništva Elafita 2021.

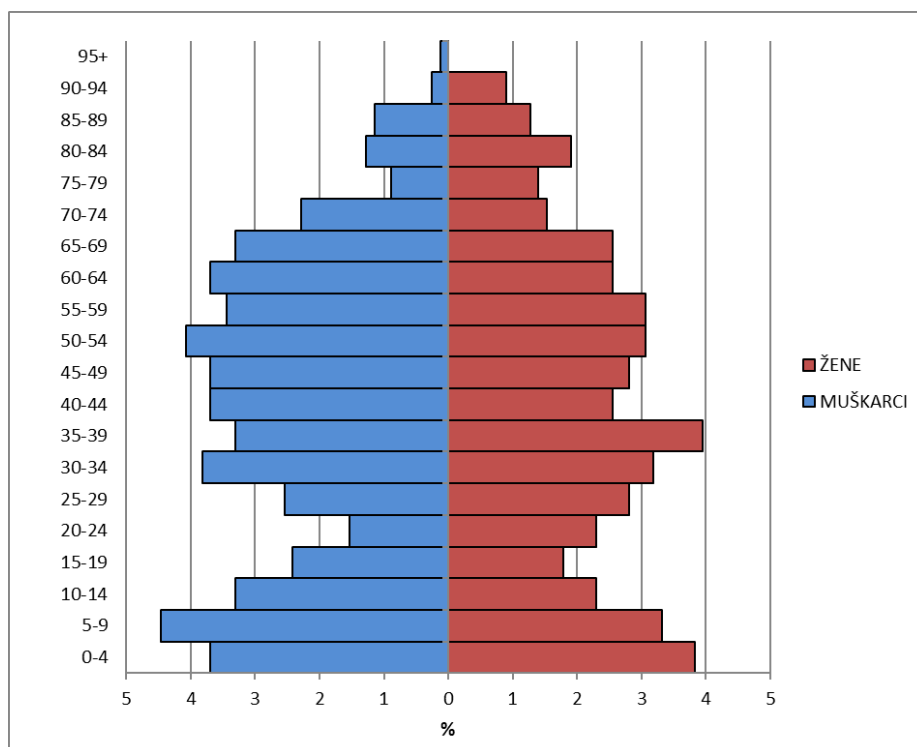
U četiri naselja Priobalju indeks starenja je 113,0, što govori o većem broju starih od mladih. Udio starih je 20,1%, a mladih 17,8%. Unutar ove cjeline najnepovoljniju dobnu strukturu ima naselje Brsečine gdje je indeks starenja 166,7 što znači da je svaki treći stanovnik u dobi 65 i više. Brsečine, uz Kliševo i četiri otočna naselja imaju i najveći udio starih u ukupnom stanovništvu.

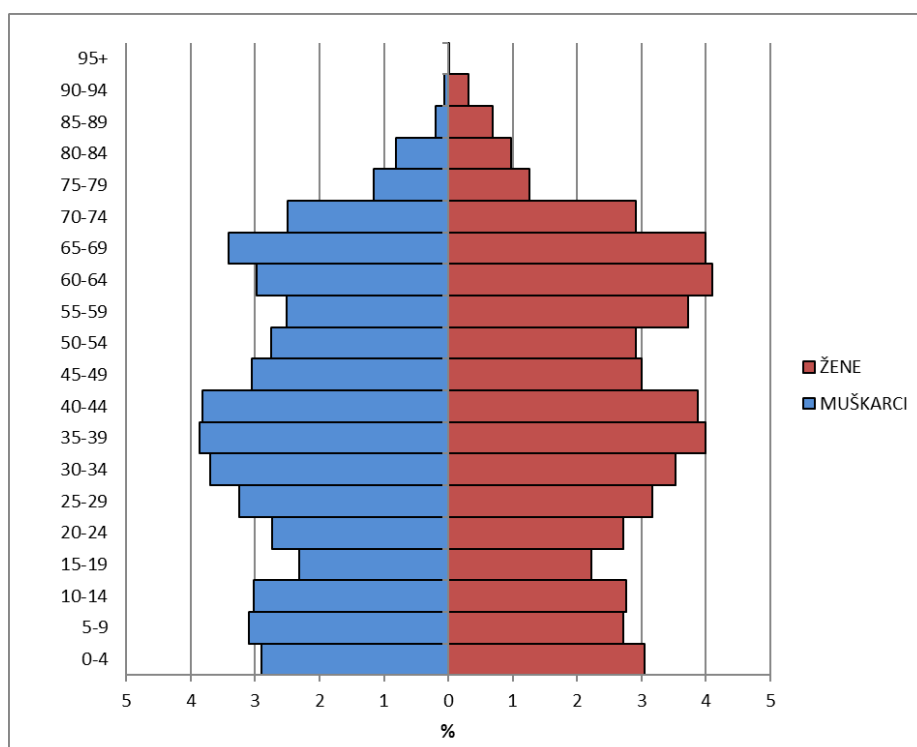
Slika 15. Dobno-polna piramida stanovništva Priobalja 2021.

Gornja sela su prostorno-funkcionalna cjelina s najpovoljnijim odnosom broja mladih i starih, te je indeks starenja 90,2. Ovdje je i najviše mladih, 20,9%. Međutim, prisutne su velike razlike u dobnom sastavu među naseljima. Dubravica i Kliševo imaju visoke vrijednosti indeksa starenja (233,3 i 228,6) što govori u prilog izuzetno nepovoljnom dobnom sastavu. U Dubravici je samo 9,1% mladih stanovnika, dok je primjerice u Osojniku čak 26,9%. U Kliševo je udio starih 30,8%, a u Osojniku samo 13,4%. Unutar ove cjeline naselje Osojnik koje je geografski najbliže centralnom gradu Dubrovniku ima najpovoljniji dobni sastav i nositelj je pozitivnih demografskih procesa.

U cjelini 16 naselja Predgrađa indeks starenja je 104,2 jer je tek nešto više starih od mladih. Međutim, na naseljskoj razini također su izražene velike razlike u starosnoj strukturi. Najpovoljniji je u naseljima Bosanka, Čajkovica, Gornje Obuljeno, Pobrežje što je bio slučaj i 2011. Međutim, to su populacijski mala naselja, između 100 i 200 stanovnika, pa ona značajnije ne utječu na ukupnu dobnu strukturu administrativnog grada.

Slika 16. Dobno-spolna piramida stanovništva Gornjih sela 2021.

Slika 17. Dobno-spolna piramida stanovništva prigradskih naselja 2021.

8. SOCIOEKONOMSKE PROMJENE

Dubrovnik kao najjači centar rada na jugu Hrvatske ima značajan utjecaj na preobrazbu naselja u okolici. Jedan od indikatora socioekonomske preobrazbe je i obrazovni sastav stanovništva. Godine 2021. u Gradu Dubrovniku 1,0% stanovništva nema završeno primarno obrazovanje. Taj se kontingent stanovništva u posljednjih dvadeset godina smanjio deset puta. Budući da je u Hrvatskoj osnovno obrazovanje već jako dugo obvezno, u kontingentu slabije obrazovanih najviše participiraju osobe stare 70 i više godina. Oni su činili 76,2% ove kategorije stanovništva, a među njima su dominirale žene. Od 2001. osjetno se smanjio broj i udio osoba sa završenom osnovnom školom (za gotovo 5 postotnih bodova) što govori o smanjenju broja srednjoškolaca u dobi 15-19 jer oni čine značajan dio ovog kontingenta. Do smanjenja u obje obrazovne skupine je došlo i zbog mortaliteta starijih koji su u prošlosti značajno participirali u njima. Najveći broj stanovnika u Gradu Dubrovniku i dalje ima završenu srednju školu i tu nije došlo do većih promjena u posljednja tri popisa stanovništva. Najveći napredak je vidljiv u kategoriji visokoobrazovanih koji sada čine trećinu stanovništva starog 15 ili više godina. Njihov udio se povećao s 19,5% 2001. na 34,9%, što su izuzetno povoljne tendencije.

Tablica 16. Stanovništvo Grada Dubrovnika staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, 2001., 2011. i 2021.

	Ukupno	Bez škole i nezavršena osnovna škola		Osnovna škola		Srednja škola		Visoko obrazovanje		Nepoznato	
		broj	%	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%
2001.	36.467	3846	10,5	5343	14,7	20.012	54,9	7125	19,5	141	0,4
2011.	36.255	1279	4,7	5193	14,3	19.972	55,1	9242	25,5	133	0,4
2021.	35.230	340	1,0	3486	9,9	19.079	54,1	12.303	34,9	22	0,1

Izvori: Popisi stanovništva 2001., 2011. i 2021., DZS, Zagreb

Podaci iz Popisa 2021. o obrazovnoj strukturi na naseljskoj razini još uvijek nisu dostupni, pa je analizu moguće napraviti samo za 2001. i 2011. Godine 2011. naselje Dubrovnik imalo je nešto povoljniji obrazovni sastav stanovništva u usporedbi s Gradom Dubrovnikom te je udio osoba sa završenim visokim obrazovanjem bio veći, a udio osoba bez škole i s nezavršenom osnovna škola, te osnovnom školom manji (Tablica 17). U razdoblju između dva popisa (2001.–2011.) udio najslabije obrazovanog stanovništva se prepolovio, udio osoba sa završenom osnovnom školom i srednjom školom ostao je isti, a udio visokoobrazovanih se povećao za 6,1 postotnih bodova. Od ostalih naselja 2011. najveći udio visokoobrazovanih (više od 20%) imali su Brsečine, Čajkovići, Donje Obuljeno, Koločep, Lozica, Nova Mokošica, Rožat i Zaton. Većina njih je i u ranijem popisu stanovništva među naseljima imala najveći udio osoba s tercijarnim obrazovanjem.

Tablica 17. Stanovništva naselja Grada Dubrovnika staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, 2001. i 2011.

Naselje	2001.						2011.					
	Ukupno	Bez škole i nezavršena osnovna škola (1-7 razreda)	Osnovna škola	Srednja škola	Visoko obrazovanje	Nepoznato	Ukupno	Bez škole i nezavršena osnovna škola (1-7 razreda)	Osnovna škola	Srednja škola	Visoko obrazovanje	Nepoznato
Bosanka	79	10	18	48	3	0	112	3	20	70	19	0
Brsečine	67	14	9	31	13	0	86	4	10	50	22	0
Čajkovića	128	25	30	67	3	3	130	10	26	84	10	0
Čajkovići	17	2	2	12	1	0	20	0	3	11	6	0
Donje Obuljeno	153	25	21	85	21	1	178	10	29	102	37	0
Dubravica	38	14	5	18	1	0	32	12	4	16	0	0
Dubrovnik	25.672	2477	3470	13.842	5790	93	24.381	972	3.372	12.918	6993	126
Gornje Obuljeno	58	8	6	39	5	0	95	6	13	65	11	0
Gromača	127	48	26	51	2	0	124	21	25	70	8	0
Kliševo	55	25	12	18		0	49	5	16	25	3	0
Knežica	114	16	22	70	6	0	106	9	16	72	9	0
Koločep	148	42	2	76	25	3	145	16	16	79	34	0
Komolac	238	10	59	151	18	0	268	14	38	171	45	0
Lopud	248	45	36	138	27	2	231	21	39	142	29	0
Lozica	90	7	12	54	17	0	116	2	16	66	32	0
Ljubač	61	24	14	22	1	0	59	4	27	23	5	0
Mokošica	1166	138	274	653	86	15	1.582	109	268	934	266	5
Mravinjac	71	34	15	16	6	0	81	17	19	32	13	0
Mrčevo	90	43	14	30	3	0	77	24	16	34	3	0
Nova Mokošica	4871	312	740	3033	769	17	5026	188	689	3071	1078	0
Orašac	453	77	58	259	59	0	523	53	59	315	96	0
Osojnik	263	83	62	112	5	1	253	40	49	146	18	0
Petrovo Selo	20	10	3	6	1	0	20	7	5	8	0	0
Pobrežje	69	3	20	44	2	0	98	3	21	64	10	0
Prijevor	269	45	42	156	25	1	382	19	60	228	75	0

Rožat	232	25	34	151	22	0	279	12	30	169	68	0
Suđurađ	168	55	35	57	21	0	180	32	33	85	30	0
Sustjepan	265	7	86	144	28	0	276	12	55	159	50	0
Šipanska Luka	210	78	34	81	16	1	184	18	44	89	32	1
Šumet	130	41	16	68	5	0	143	10	35	87	11	0
Trsteno	191	34	36	95	25	1	187	18	27	117	25	0
Zaton	706	69	130	385	119	3	832	44	113	470	204	1
Grad Dubrovnik	36.467	3846	5343	20.012	7125	141	36.255	1715	5193	19.972	9242	133

Izvor: Popis stanovništva 2001. i 2011., DZS, Zagreb

Najveći udio osoba koje su bez škole ili nisu završili osnovno obrazovanje je 2011. bio u naseljima Dubravica, Gromača, Mrčevo, Mravinjac, Petrovo Selo i Suđurađ. Većina ovih naselja je ruralna i nalazi se u zaobalju, najnerazvijenijem dijelu JLS.

Na razini prostorno-funkcionalnih cjelina najmanji udio osoba bez ikakve škole ili s nezavršenom osnovnom školom 2011. nakon Dubrovnika je bio u prigradskim naseljima, 4,7% (tablica 18). Ova cjelina je bila i pri vrhu udjelom visokoobrazovanih, 19,6%. Najveći udio osoba sa završenim visokim obrazovanjem zabilježen je u Priobalju, 21,3%. Na otocima je 16,9% stanovništva 15+ završilo fakultet, ali je udio najslabije obrazovanih bio dosta visok, čak 11,8%. Najnepovoljniji obrazovni sastav imala su Gornja sela. Ovdje je udio osoba bez škole i s nepotpunom osnovnom školom je bio najveći među svim cjelinama, čak 18,2%, dok je udio visokoobrazovanih bio najmanji, samo 7,4%. To ne iznenađuje budući da je to ruralni prostor u kojem do tada nije došlo do značajnije gospodarske transformacije. U usporedbi s 2001. kada je na ovom području bilo 38,4% stanovnika bez škole ili s nepotpunom OŠ i samo 2,6% visokoobrazovanih očito je poboljšanje obrazovne strukture. Usporedba dvaju popisa pokazuje da se u svim prostorno-funkcionalnim cjelinama značajno poboljšala obrazovna struktura stanovništva.

Tablica 18. Stanovništvo prostorno-funkcionalnih cjelina Grada Dubrovnika staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, 2001. i 2011.

	Ukupno	Bez škole i nezavršena osnovna škola		Osnovna škola		Srednja škola		Visoko obrazovanje	
		broj	%	broj	%	broj	%	broj	%
2001.									
Dubrovnik	25.672	2477	9,6	3470	13,5	13.842	53,9	5790	22,6
Predgrađa	7899	684	8,7	1385	17,5	4781	60,5	1012	12,8
Priobalje	1417	194	13,7	233	16,4	770	54,3	216	15,2
Gornja sela	705	271	38,4	148	21,0	267	37,9	18	2,6
Otoci	774	220	28,4	107	13,8	352	45,5	89	11,5
2011.									
Dubrovnik	24.381	972	4,0	3372	13,8	12.918	53,0	6993	28,7
Predgrađa	8.831	414	4,7	1.324	15,0	5.361	60,7	1727	19,6
Priobalje	1.628	119	7,3	209	12,8	952	58,5	347	21,3
Gornja sela	675	123	18,2	156	23,1	346	51,3	50	7,4
Otoci	740	87	11,8	132	17,8	395	53,4	125	16,9

* razlika do ukupno se odnosi na nepoznati stupanj obrazovanja

Izvor: Popisi stanovništva 2001. i 2011., DZS, Zagreb

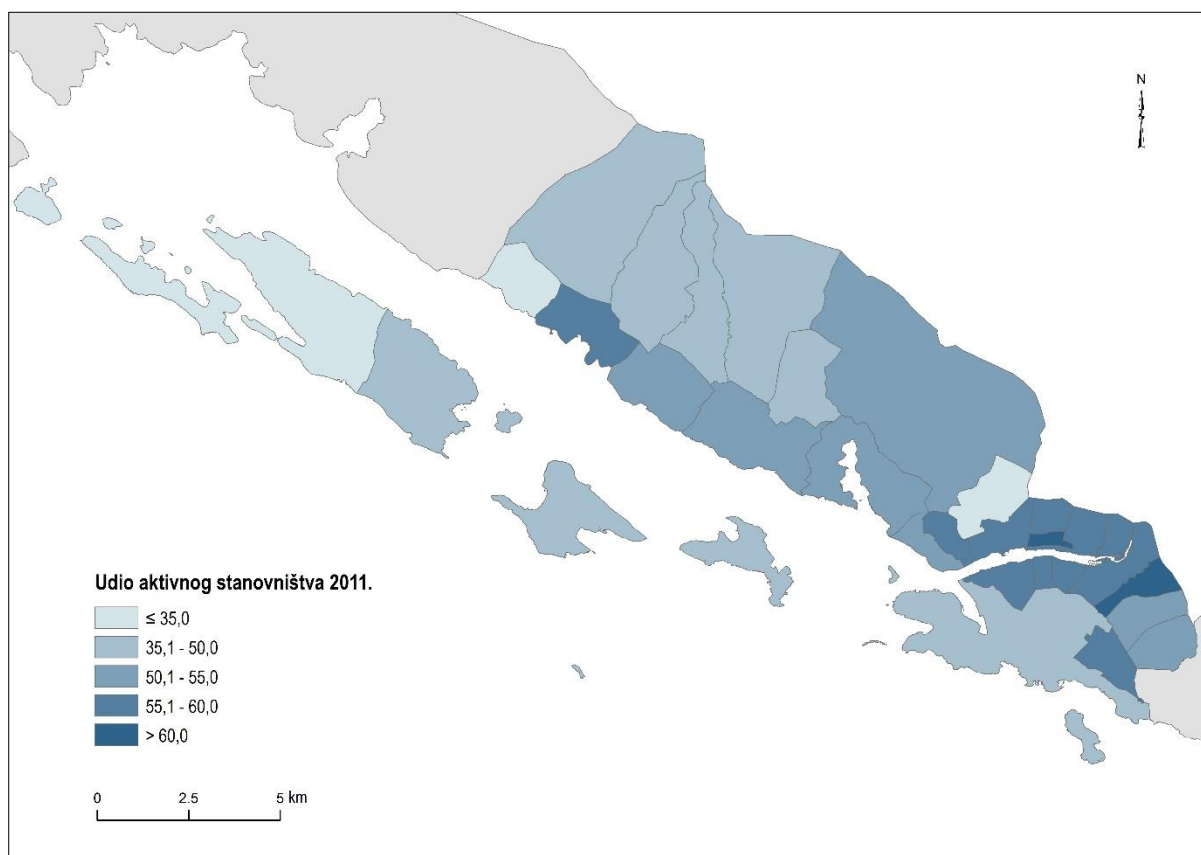
Uz obrazovnu, ekonomska struktura je također važan pokazatelj socioekonomske preobrazbe naselja. Podaci o aktivnosti i djelatnosti iz Popisa stanovništva 2021. još uvijek nisu dostupni niti na jednoj prostornoj razini, pa ćemo analizirati one iz prethodnog popisa. U Gradu Dubrovniku 2011. živjelo je 36.255 ukupno radno sposobnog stanovništva, od čega 18.681 aktivnih i 17.555 ekonomski neaktivnih (tablica 19). Stopa aktivnosti koja pokazuje omjer aktivnog i radno sposobnog stanovništva iznosila je 51,5%. Ona je bila manja za skoro 2 postotna boda nego 2001. što ukazuje na nepovoljan trend, smanjivanje aktivnosti stanovništva. Slična situacija je i u Dubrovniku gdje se stopa aktivnosti smanjila sa 51,5%

2001. na 49,1% u 2011. To je rezultat negativnih demografskih kretanja, prije svega nepovoljne dobne strukture koja vodi ka starenju i ukupnom smanjenju radnog kontingenta. Broj stanovnika i dobna struktura su dva najvažnija čimbenika koja determiniraju obujam radne snage. S produžetkom obrazovanja smanjuje se učešće mladih u radnoj snazi, a istovremeno je vidljiva tendencija starijih da i prije zakonske granice za umirovljenje izlaze s tržišta rada.

Tablica 19. Stanovništvo staro 15 i više godina prema aktivnosti u Gradu Dubrovniku, 2001. i 2011.

	Ukupno	Aktivno				Ekonomski neaktivno					
		ukupno	zaposleni	nezaposleni	%	ukupno	umirovljenici	osobe koje se bave obvezama u kućanstvu	učenici ili studenti	ostale neaktivne osobe*	%
2001.	36.467	19.446	15.272	4174	53,3	16.920	9720	2251	4271	678	46,4
2011.	36.255	18.681	16.554	2127	51,5	17.555	10.452	1834	3550	1719	48,4

* razlika između ukupno i zbroja aktivnih i neaktivnih odnosi se na stanovništvo nepoznate trenutačne aktivnosti
Izvor: Popisi stanovništva 2001. i 2011., DZS

Slika 18. Naselja Grada Dubrovnika prema udjelu aktivnog u ukupnom stanovništvu 2011.

Zbog zaštite podataka osim ukupnog broja ekonomski neaktivnih jedino su podaci o broju umirovljenih osoba dostupni za sva spomenuta naselja. Razina stope aktivnosti značajno se razlikovala između naselja. Kretala se od nešto više od 30% u naseljima Dubravici i Šipanskoj Luci do više od 60% u Novoj Mokošici i Čajkovici. Usporedimo li s prosjekom za Grad Dubrovnik, čak 14 naselja je ispod te stope – već spomenuti Dubravica i Šipanska Luka, ali i Petrovo Selo, Suđurađ, Lopud, Mravinjac, Gromača, Kliševo, Dubrovnik, Ljubač, Mrčevo, Koločep, Zaton i Trsteno. Najniža razina aktivnosti karakteristična je za naselja s najnepovoljnijom dobnom strukturom.

U kontingentu ekonomski neaktivnog stanovništva u Gradu Dubrovniku dominiraju osobe koje su u mirovini što je odraz ostarjele dobne strukture stanovništva, ali i vrlo čestog odlaska u mirovinu prije 65 godine što je vrlo uobičajeno za Hrvatsku koja među EU zemljama u prosjeku ima najkraći radni staž. U naselju Dubrovnik 62% ekonomski neaktivnih su osobe u mirovini (tablica 20). Ako usporedimo broj radno sposobnih i umirovljenika onda proizlazi da je u Gradu Dubrovniku više od četvrtine radno sposobnih bilo u mirovini (28,8%), a u Dubrovniku gotovo trećina (31,5%). Umirovljenici čine 40% ili više radno sposobnih u naseljima Dubravica, Petrovo Selo i Kliševo, između 30 i 39,9% u Suđurađu, Mravinjcu, Lopudu, Šipanskoj Luci i Koločepu. U najvećem broju naselja umirovljenici su između 20% i 29,9% u kontingentu 15+ - Šumet, Mokošica, Nova Mokošica, Ljubač, Trsteno, Brsečine, Orašac, Osojnik, Donje Obuljeno, Knežica, Lozica, Zaton, Sustjepan, Gromača i Mrčevo. Najmanje je umirovljenika (manje od 20%) u naseljima Bosanka, Prijedor, Čajkovići, Gornje Obuljeno, Pobrežje, Komolac, Čajkovića i Rožat.

Tablica 20. Stanovništvo staro 15 i više godina prostorno-funkcionalnih cjelina Grada Dubrovnika prema aktivnosti, 2011.

	Ukupno	Aktivno				Ekonomski neaktivno			
		Ukupno	Zaposleni	Nezaposleni	%	Ukupno	Umirovljenici	Ostali	%
Dubrovnik	24.381	11.972	10.626	1346	49,1	12.398	7692	4706	50,9
Predgrađa	8831	5255	4633	622	59,5	3570	1879	1691	40,5
Priobalje	1628	842	758	84	51,7	785	424	361	48,3
Gornja sela	675	332	301	31	49,2	343	198	145	50,8
Elafiti	740	280	236	44	37,8	459	259	200	62,2

* Razlika zbroja aktivnih i neaktivnih od ukupno se odnosi na nepoznato

Godine 2011. na području dubrovačkih predgrađa živjelo je 8831 stanovnika s navršених 15 ili više godine koje smatramo radno sposobnim stanovništvom. Od svih prostorno-funkcionalnih cjelina ova je imala najpovoljniji odnos broja aktivnih (5255) i neaktivnih (3570) stanovnika te je stopa aktivnosti iznosila 59,5%. Imala je i najmanji udio umirovljenika, 21,3%. Za razliku od nje, Elafiti su imali najnepovoljniji odnos broja aktivnih i ekonomskih neaktivnih. Ovdje je ekonomski neaktivnih bilo otprilike za trećinu više od ekonomski aktivnih te su imali najnižu stopu aktivnosti, samo 37,8%. Ona je za čak 13,7 postotnih bodova niža nego za Grad Dubrovnik, a svaki treći stanovnik u dobi 15 ili više je u mirovini (35%) što je najveći udio umirovljenika među svim promatranim cjelinama. I na području Gornjih sela bilo je više ekonomski neaktivnih (343) nego aktivnih (332), ali je ta razlika jako mala pa je stopa aktivnosti 49,2%. I ovdje je gotovo svaki treći radno sposobni

stanovnik (29,3%) 2011. bio u mirovini. U priobalnim naseljima 2011. još uvijek je bilo više ekonomski aktivnih nego neaktivnih, pa je stopa aktivnosti iznosila 51,7% a četvrtina radno sposobnih stanovnika (26%) bila je u mirovini.

Usporedba s 2001. pokazuje da se i broj i udio aktivnih stanovnika na Elafitima smanjio. Tada ih je bilo 335 ili 38,1%. U Priobalju se između 2001. i 2011. broj aktivnih povećao s 725 na 842 i stopa aktivnosti s 42,2 na 51,7. U prigradskim naseljima također se povećao i apsolutni i relativni broj aktivnih s 4807 na 5255, a stopa s 48,6 na 59,5. Gornja sela su 2001. imala 356 ili 42,4% aktivnih, a deset godina kasnije iako se njihov broj smanjio na 332, povećala se stopa aktivnosti na 49,2% zbog smanjenja ukupnog broja stanovnika.

Za razliku od drugih velikih gradova u Hrvatskoj, Dubrovnik svoj gospodarski razvoj nakon Drugoga svjetskog rata nije temeljio na industriji kao najvažnijoj djelatnosti. Njegovo gospodarstvo je bilo izrazito usmjereno na dvije djelatnosti – trgovinu i ugostiteljstvo, te promet (Vresk, 1976). Obje djelatnosti su se razvijale pod utjecajem turizma koji je već dugo dominantna gospodarska grana Dubrovnika i okolice. Porast turističkog prometa zahtijevala je i izgradnju odgovarajućih turističkih objekata i popratne infrastrukture, ne samo u Dubrovniku nego i u okolnim obalnim naseljima.

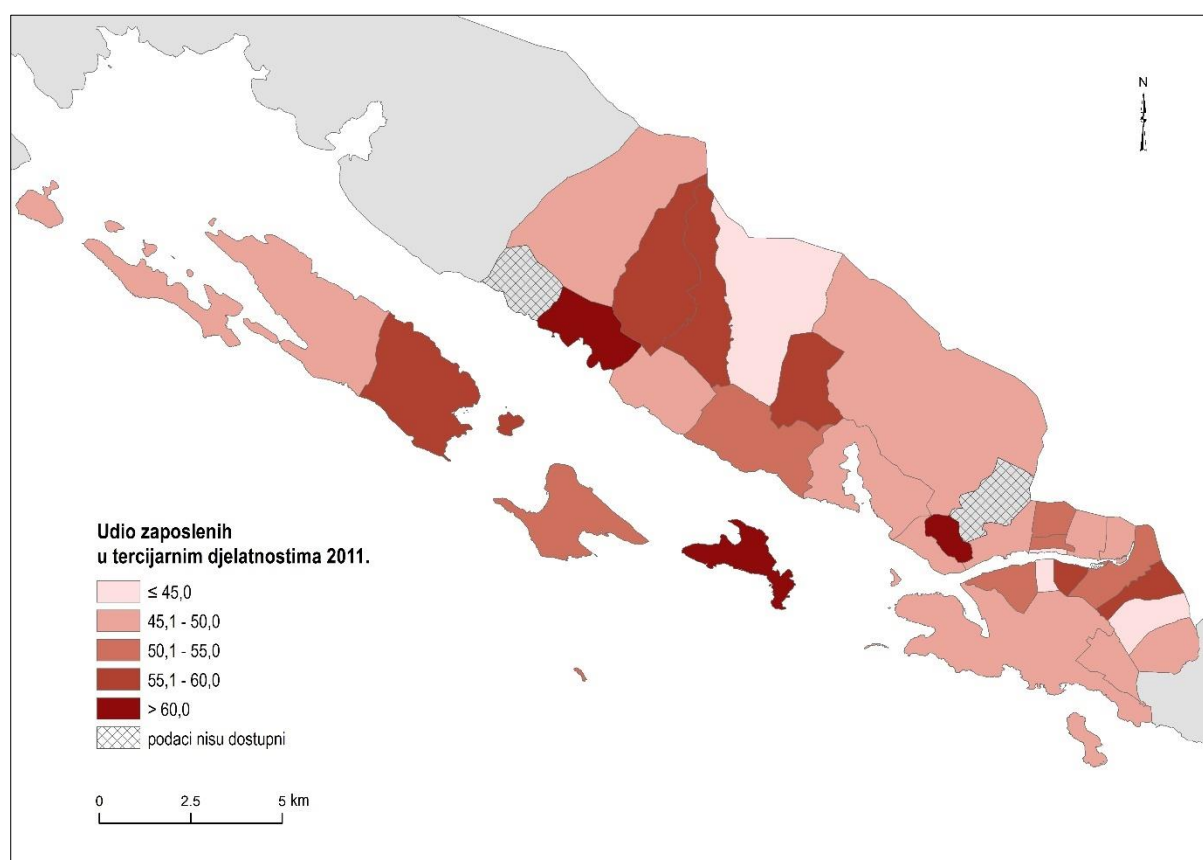
Godine 2011. polovica zaposlenih u Gradu Dubrovniku i Dubrovniku radila je u tercijarnim djelatnostima, što je odraz više desetljetne usmjerenost Dubrovnika na aktivnosti vezane za turizam. Analiza na razini pojedinačnih djelatnosti u Gradu Dubrovniku pokazuje najviše zaposlenih u djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane – 2991, trgovini na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala – 2321, te prijevozu i skladištenju – 1978. U naselju Dubrovnik je gotovo identična situacija, te je najviše zaposlenih u djelatnostima: pružanje smještaja te pripreme i usluživanja hrane – 1845, trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala – 1377, te prijevoz i skladištenje – 1334. Dominacija tercijarnog sektora vidljiva je i kod jedina dva veća naselja u okolini Dubrovnika, Novoj Mokošici (59,7%) i Mokošici (48,8%).

Godine 2001. u Gradu Dubrovniku je bez osoba na radu u inozemstvu ukupno 14.331 zaposlenih, od kojih je više od pola (55,3%) radilo u tercijarnom sektoru. U Dubrovniku (54,8%), Novoj Mokošici (58,2%) i Mokošici (47,9%). Očito su tercijarne djelatnosti već desetljećima dominantan sektor u zapošljavanju stanovnika ovog područja. Međutim, u razdoblju od 2001. do 2011. iako se broj zaposlenih povećao, udio u tercijarnim djelatnostima se ipak smanjio s 55,3% na 50,4%, ali se zato značajno i brojem i udjelom povećali zaposleni u kvartarnim djelatnostima (tablica 21).

Tablica 21. Zaposleni prema sektorima djelatnosti, Grad Dubrovnik, Dubrovnik, Nova Mokošica i Mokošica, 2011.

		Ukupno	Sektori djelatnosti				Ostalo i nepoznato
			primarni	sekundarni	tercijarni	kvartarni	
2001.							
Grad Dubrovnik	broj	14.331	220	1674	7919	3418	1100
	%	100	1,5	11,7	55,3	23,9	7,6
Dubrovnik	broj	9570	85	1034	5240	2403	808
	%	100	0,9	10,8	54,8	25,1	8,4
Nova Mokošica	broj	2416	20	262	1443	548	143
	%	100	0,8	10,9	59,7	22,7	5,9
Mokošica	broj	496	4	102	242	122	26
	%	100	0,8	20,6	48,8	24,6	5,2
2011.							
Grad Dubrovnik	broj	16.554	83	1923	8336	5738	474
	%	100,0	0,5	11,6	50,4	34,7	2,8
Dubrovnik	broj	10.626	38	1073	5323	3886	306
	%	100,0	0,4	10,1	50,1	36,6	2,8
Nova Mokošica	broj	2685	6	329	1395	890	65
	%	100	0,2	12,3	51,9	33,2	2,4
Mokošica	broj	827	3	143	395	266	20
	%	100	0,3	17,3	47,8	32,2	2,4

Izvor: Popis stanovništva 2011., DZS, Zagreb

Slika 19. Udio zaposlenih u tercijarnim djelatnostima u naseljima Grada Dubrovnika 2011.

Na razini naselja nisu dostupni svi podaci o zaposlenima po sektorima djelatnosti zato nije moguće napraviti detaljniju analizu. S obzirom da su dostupni podaci o broju zaposlenih u tercijarnom sektoru na razini naselja (osim za Dubravicu i Petrovo Selo) onda je moguće napraviti i načelnu usporedbu prostorno-funkcionalnih cjelina s obzirom da ova dva naselja imaju svega 7 i 6 ukupno zaposlenih i ne utječu na opći proces. Neovisno gdje žive, zaposleni najviše rade u tercijarnom sektoru djelatnosti. Njihov udio je najveći na Elafitima 58,5%, slijede Predgrađa 50,9%, Dubrovnik 50,1%, Gornja sela 48,5% i Priobalje 48,4%. Brojna su naselja u kojima više od polovice svih zaposlenih je u tercijarnim djelatnostima – Čajkovica, Čajkovići, Gormnje Obuljeno, Komolac, Lopud, Nova Mokošica, Pobrežje, Sustjepan, Brsečine, Orašac, Lopud, Koločep, Suđurađ, Mrčevo, Kliševo i Ljubač.

9. FIZIONOMSKE PROMJENE

Socioekonomske i funkcionalne promjene vezane uz način života stanovništva odražavaju se i na izgled naselja. U nekadašnjim seoskim naseljima u okolici Dubrovnika odvijaju se intenzivne fizionomske promjene. Pod utjecajem razvoja turizma napušta se poljoprivreda kao djelatnost, zapuštaju se poljoprivredna zemljišta, te se odvija širenje postojećih stambenih objekata ili izgradnja novih u svrhu iznajmljivanja turistima. To je prvo došlo do izražaja u priobalnim i otočnim naseljima, međutim ovi procesi se šire i u druga naselja koja nisu uz obalnu crtu. S obzirom na izuzetnu turističku atraktivnost Dubrovnika slabi funkcija stanovanja, posebice u povijesnoj jezgri te se stanovi za stalno stanovanje prenamjenjuju u stanove za turizam. Velika dobit od turizma potiče izgradnju novih stambenih jedinica koje su uglavnom koriste za iznajmljivanje, a znatno manje za stalno stanovanje. Istovremeno jača funkcija stanovanja u naseljima u okolici te je formirana suburbana zona grada koja se proteže i izvan administrativnih granica Grada Dubrovnika.

Jedan od pokazatelja fizionomskih promjena je i dinamika stambene izgradnje. Zbog stalnog rasta cijena nekretnina i velike potražnje, građevinska djelatnost je financijski vrlo isplativa na području Grada Dubrovnika što se odražava u kontinuiranom širenju izgrađenih zona. Prema prvim rezultatima Popisa stanovništva 2021. na području Grada Dubrovnika stambeni fond čini 22.469 stanova. U usporedbi s 2011. kada je registrirano 19.869 stanova, to je porast od 13,1% ili 2600 novih stambenih jedinica (tablica 22). U relativnim pokazateljima porast broja stambenih jedinica u ovom međupopisnom razdoblju bio je manji nego u prethodnome, 2001.–2011. kada je iznosio 17%. S obzirom da je u oba međupopisna razdoblja došlo do smanjenja broja stanovnika očito se nova izgradnja uglavnom odvija u svrhu turističke djelatnosti, te se stalno povećava broj stanova za iznajmljivanje.

Tablica 22. Ukupan broj stanova i stanova za stalno stanovanje po naseljima Grada Dubrovnika, 2001., 2011. i 2021.

Naselja	2001.		2011.		2021.		Indeks promjene 2021./2011.	
	Ukupno stanovi	Stanovi za stalno stanovanje	Ukupno stanovi	Stanovi za stalno stanovanje	Ukupno stanovi	Stanovi za stalno stanovanje	Ukupno stanovi	Stanovi za stalno stanovanje
Bosanka	28	28	50	44	75	60	150,0	136,4
Brsečine	33	29	57	47	99	69	173,7	146,8
Čajkovića	45	43	54	54	86	86	159,3	159,3
Čajkovići	9	9	11	10	11	10	100,0	100,0
Donje Obuljeno	72	72	83	83	110	107	132,5	128,9
Dubravica	9	9	14	12	21	21	150,0	175,0
Dubrovnik	11.925	11.772	13.573	12.981	14.816	12.934	109,2	99,6
Gornje Obuljeno	25	25	42	42	58	56	138,1	133,3
Gromača	42	42	62	61	92	90	148,4	147,5
Kliševo	22	21	26	25	27	25	103,8	100,0
Knežica	44	42	50	47	78	75	156,0	159,6
Koločep	153	78	161	86	243	216	150,9	251,2
Komolac	99	99	154	149	154	145	100,0	97,3
Lopud	207	121	228	200	259	195	113,6	97,5
Lozica	69	42	112	66	144	135	128,6	204,5

Ljubač	22	22	32	32	40	40	125,0	125,0
Mokošica	450	445	693	669	906	865	130,7	129,3
Mravinjac	31	30	36	36	37	37	102,8	102,8
Mrčevo	30	30	33	33	45	42	136,4	127,3
Nova Mokošica	2103	2092	2284	2272	2483	2445	108,7	107,6
Orašac	226	211	282	267	418	340	148,2	127,3
Osojnik	98	98	100	100	159	153	159,0	153,0
Petrovo Selo	17	16	10	10	18	18	180,0	180,0
Pobrežje	32	32	39	39	66	65	169,2	166,7
Prijevor	116	114	174	173	220	219	126,4	126,6
Rožat	95	94	114	111	190	188	166,7	169,4
Suđurađ	160	111	170	127	174	112	102,4	88,2
Sustjepan	113	112	140	131	160	158	114,3	120,6
Šipanska Luka	215	160	257	234	257	188	100,0	80,3
Šumet	57	56	66	66	87	87	131,8	131,8
Tršteno	85	78	107	89	126	120	117,8	134,8
Zaton	357	291	655	431	810	618	123,7	143,4
Grad Dubrovnik	16.989	16.424	19.869	18.727	22.469	19.919	113,1	106,4

Izvor: Popisi stanovništva 2001., 2011. i Prvi rezultati Popisa stanovništva 2021., DZS, Zagreb

Prilikom popisa 2011. stambeni fond naselja Dubrovnik činilo je 13.573 jedinica. U razdoblju od 2011. do 2021. njihov broj se povećao za 1243 što je polovica novih stanova Grada Dubrovnika. U istom razdoblju se povećao stambeni fond u ukupno 30 naselja, dok je u dva - Komolcu i Šipanskoj Luci ostao nepromijenjen.

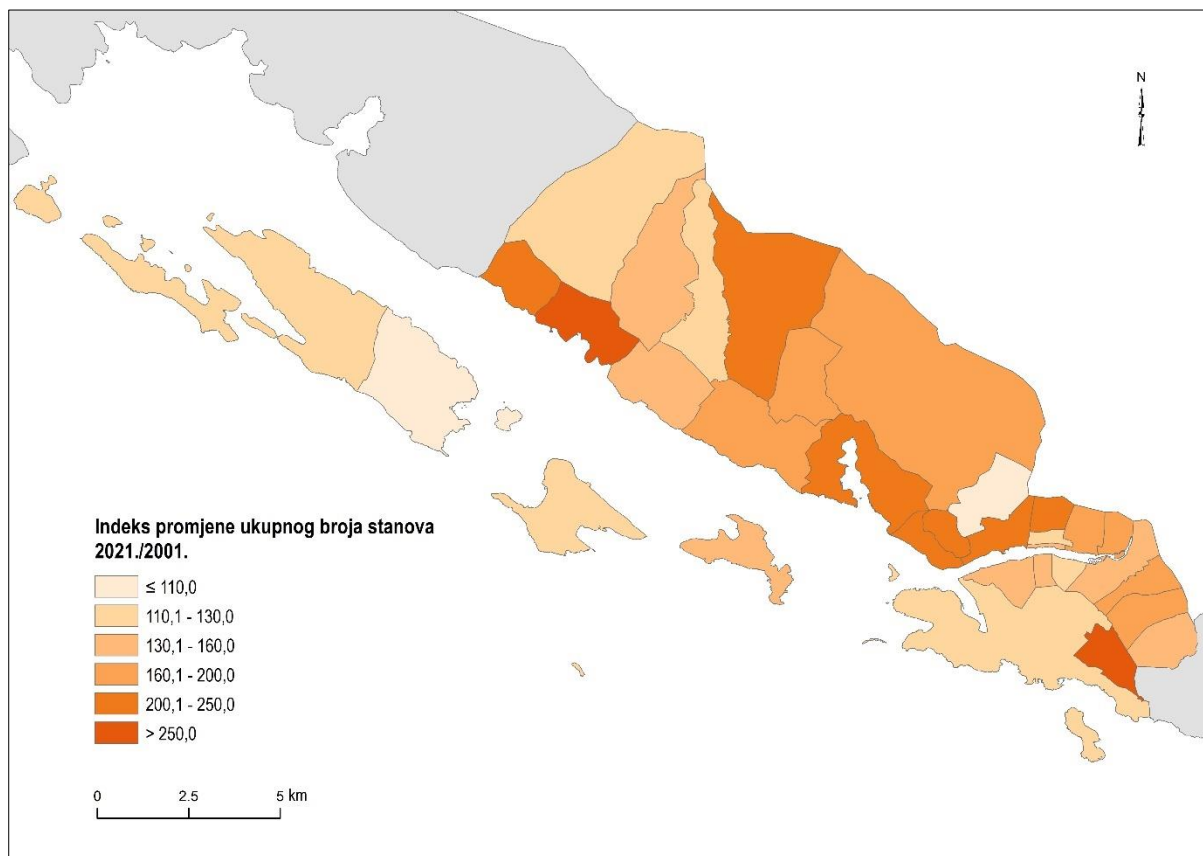
Istovremeno je za 6,4% porastao broj stanova za stalno stanovanje na području Grada Dubrovnika. Osim u Dubrovniku, još u četiri naselja se njihov broj i službeno smanjio – Komolcu i u tri otočna naselja Lopudu, Suđurađu i Šipanskoj Luci. Iz usporedbe ukupnog broja stanova i stanova za stalno stanovanje u posljednja tri popisa stanovništva vidljiv je kontinuirani porast broja i udjela ostalih kategorija stanova. Godine 2001. bilo ih je 565 ili 3,2%, 2011. 1142 ili 5,7%, a 2021. 11,3%. Međutim, kategorizaciju stanova u Popisu stanovništva je potrebno uzeti s dozom opreza jer je vrlo često znatno veći broj stanova koji se ne koriste za stalno stanovanje nego što statistika prikazuje.

Tablica 23. Ukupan broj stanova i stanova za stalno stanovanje po prostorno-funkcionalnim cjelinama Grada Dubrovnika, 2001., 2011. i 2021.

	2001.		2011.		2021.		Indeks promjene 2021./2011.	
	Ukupno stanovni	Stanovi za stalno stanovanje	Ukupno stanovni	Stanovi za stalno stanovanje	Ukupno stanovni	Stanovi za stalno stanovanje	Ukupno stanovni	Stanovi za stalno stanovanje
Dubrovnik	11.925	11.772	13.573	12.981	14.816	12.934	109,2	99,6
Predgrađa	3374	3321	4076	3966	4846	4719	118,9	119,0
Priobalje	701	609	1101	834	1453	1147	132,0	137,5
Gornja sela	254	252	303	299	421	408	138,9	136,5
Elafiti	735	470	816	647	933	711	114,3	109,9

Dinamika promjene u stambenom fondu na razini prostorno-funkcionalnih cjelina pokazuje da je relativno najveći porast bio u Gornjim selima (slika 23). Najveći porast je u naselju

Osojnik koje bilježi i pozitivne demografske procese. Druga cjelina po relativnom povećanju stanova je Priobalje, 32%. U prigradskim naseljima je stambeni fond porastao 18,9%, a na otocima 14,3%. Međutim, kada se analizira na razini otoka onda je jasno da je na Šipanu došlo do minimalnog porasta broja stambenih jedinica, relativno je mali porasta na Lopudu, ali je na Koločepu prema službenim podacima zabilježen porast od čak 50,9%.

Slika 20. Indeks promjene ukupnog broja stanova u naseljima Grada Dubrovnika između 2001. i 2021.

Podaci o godini izgrađenosti nastanjenih stanova iz Popisa 2021. još uvijek nisu dostupni, stoga ćemo se osvrnuti na one iz 2011. Zbog zaštićenosti cjelokupni podaci o razdobljima izgrađenosti za većinu naselja Grada Dubrovnika nisu dostupni. Najstarije stambene jedinice, izgrađene prije 1900. čine 15,6% stambenog fonda Grada Dubrovnika, te se očekivano većina nalazi u naselju Dubrovnik i to velikim dijelom u povijesnoj jezgri. U Trstenu je od 69 nastanjenih stanova čak 47 bilo iz ovog najstarijeg razdoblja. Na Lopudu i Šipanu je pola nastanjenih stanova također izgrađeno u ovom razdoblju.

Najintenzivnija izgradnja u Gradu Dubrovniku bila je tijekom 1960-ih i 1970-ih, te nešto manje u 1980-ima. U to doba razvoj gospodarstva zahtijevao je brojnu radnu snagu koja je u Dubrovnik dolazila iz različitih dijelova Hrvatske, ali i ostalih tadašnjih republika SFRJ što je potaknulo i stanogradnju. U 1960-ima i 1970-ima je izgrađena polovica današnjeg stambenog

fonda u Dubrovniku i to uglavnom kroz tadašnju socijalističku, društveno usmjerenu stanogradnju (tablica 24). Mogućnost dobivanja stana od firme bila je važan privlačan čimbenik za doseljenje u gradove, pa tako i u Dubrovnik. Na razini Grada, ističu se i 1980-te kao razdoblje izgradnje velikog broja stanova, prvenstveno jer je tada izgrađeno plansko stambeno naselje Nova Mokošica u prigradskoj zoni. U 1980-im je u ovom naselju izgrađeno 1576 nastanjenih stanova, što je otprilike 3/4 ukupno nastanjenih stanova. U naselju Mokošica su također 1980-te razdoblje kada je izgrađeno najviše nastanjenih stanova, 165, nešto više nego 1970-ih kada je bilo 126.

Tablica 24. Nastanjeni stanovi prema godini izgradnje u Gradu Dubrovniku i naselju Dubrovnik, 2011.

	Ukupno	1900. i ranije	1901.- 1945.	1946.- 1960.	1961.- 1970.	1971.- 1980.	1981.- 1990.	1991.- 2000.	2001.- 2011.	Nepozn ato	Nezavršen stan
Grad	15.055	2345	1039	853	2993	2960	2718	842	1066	238	1
Dubrovnik	100,0	15,6	6,9	5,7	19,9	19,7	18,1	5,6	7,1	1,6	0,0
Naselje	10.477	1695	928	775	2773	2487	539	376	732	172	-
Dubrovnik	100,0	16,2	8,9	7,4	26,5	23,7	5,1	3,6	7,0	1,6	-

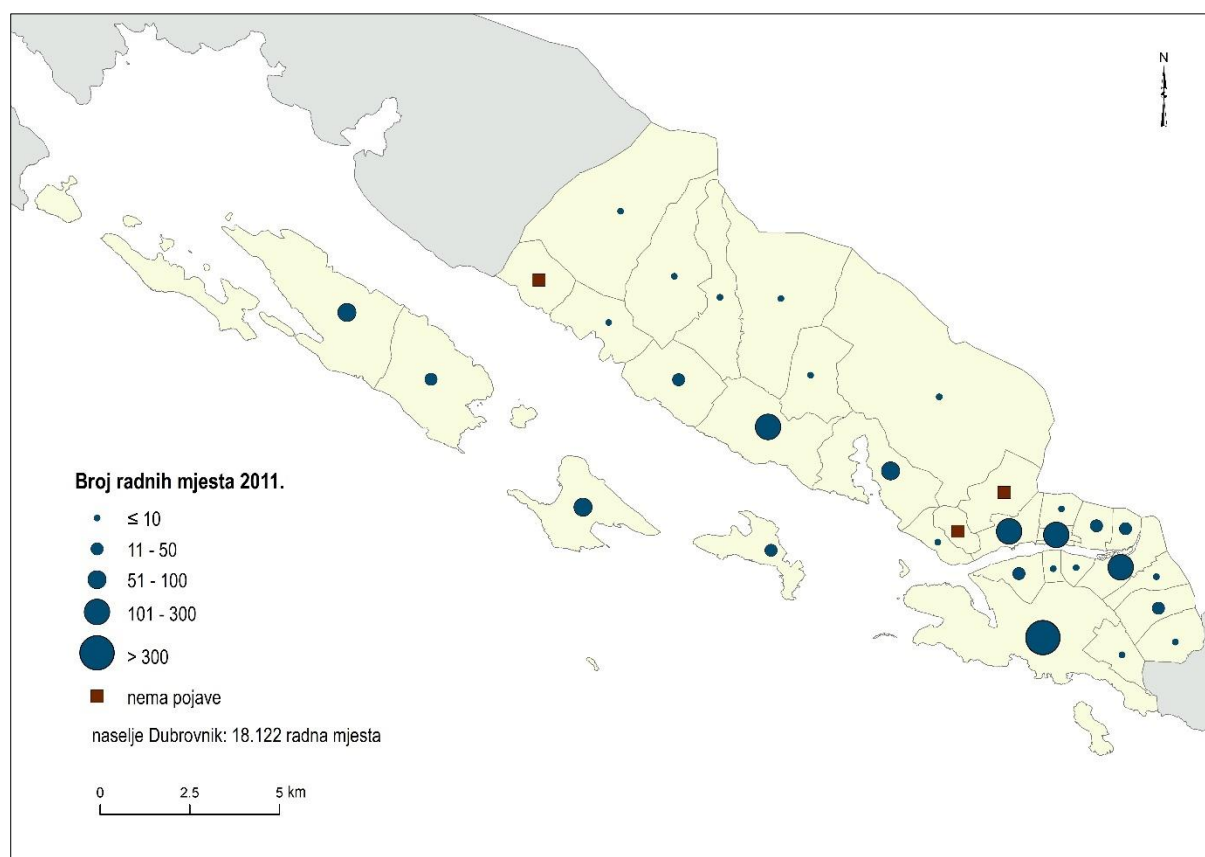
Izvor: Popis stanovništva 2011., DZS, Zagreb

10. FUNKCIONALNE PROMJENE

Nekadašnja seoska naselja u okolici Dubrovnika transformirala su se u prigradska naselja u kojima je uglavnom izražena funkcija stanovanja, a znatno slabije funkcija rada. Prema dostupni podacima do 2011. još uvijek se nije odvila dekoncentracija radnih mjesta iz centralnog naselja Dubrovnika u okolicu.

U razdoblju od 2001. do 2011. broj radnih mjesta na području Grada Dubrovnika se povećao za 19,5%, s 16.402 na 19.608 što je izuzetno pozitivan trend. Unutar Grada Dubrovnika osim naselja Dubrovnik i dalje nema značajnijeg centra rada. Svjetski poznata turistička destinacija čini turizam najvažnijim sektorom djelatnosti u svojoj gradskoj regiji, te je većina radnih mjesta koncentrirana u samom naselje Dubrovnik.

Godine 2001. od ukupnog broja radnih mjesta u ovoj JLS, 15.299 ili 93,3% je bilo locirano u naselju Dubrovnik, a 2011. 18.122 ili 92,4%. Očita je dominacija Dubrovnika i to se ne mijenja. Godine 2001. samo su četiri naselja imala više od 100 radnih mjesta, a tako je bilo i 2011. U Novoj Mokošici je početkom 21. stoljeća bilo 270 radnih mjesta, u Mokošici 150, Komolcu 158 i Orašcu 105. Lopud, Šipanska Luka i Zaton su imali između 50 i 100 radnih mjesta, dok su sva ostala imala manje od toga. Četnaest naselja uopće nije imalo radnih mjesta ili je imalo manje od 10.

Slika 21. Naselja Grada Dubrovnika prema broju radnih mjesta 2011.

Godine 2011. nije došlo do značajnijih promjena u prostornom rasporedu radnih mjesta. I dalje Dubrovnik dominira, a ista četiri naselja kao i 2001. su jedina koja imaju više od 100 radnih mjesta - Komolac 211, Mokošica 260, Nova Mokošica 227 i Orašac 230 (slika 21). Lopud, Šipanska Luka i Zaton su naselja s između 50 i 100 radnih mjesta, osam naselja broji od 10 do 49 radnih mjesta i 15 naselja i dalje ima manje od 10 radnih mjesta ili uopće nema radnih mjesta,

Gradovi kao nositelji razvoja imaju vrlo izraženu funkciju rada što omogućuje zapošljavanje ne samo stanovništvu iz samoga grada nego i onome iz okolnih naselja. S obzirom na dominaciju Dubrovnika kao centra rada u ovoj regiji, zaposleni iz okolnih naselja usmjereni su na dnevni dolazak na rad u Dubrovnik. U Dubrovnik je 2001. čak 5657 radnika dnevno cirkuliralo, što je bilo trećinu od svih zaposlenih u njemu.

Godine 2011. u Dubrovnik još više ih je dnevno dolazilo na rad, 7909. Među njima je bilo podjednako muškaraca (3976) i žena (3933). U dobnoj strukturi je bilo najviše (52,8%) u dobi od 30 do 49, zatim u dobi 50 i više (25,7%) i najmanje mladih (29 i manje) 21,5%. Njih polovica (3898) je stanovala u drugim naseljima Grada Dubrovnika, najviše u Novoj Mokošici (1952), Mokošici (540), Zaton (236), Prijevor (150), Orašac (147) dok je iz svih ostalih naselja dolazilo manje od 100 radnika. Usporedba ukupnog broja zaposlenih i dnevnih cirkulanata pokazuje izraziti usmjerenost na rad u Dubrovniku. Primjerice 72,7% zaposlenih stanovnika Nove Mokošice i 65,3% Mokošice dnevno odlazi na rad u Dubrovnik.

11. KUĆANSTVA

Godine 2021. u Gradu Dubrovniku je popisano 15.198 privatnih kućanstava u kojima je živjelo 41.175 stanovnika. Prosječan broj osoba u kućanstvu je 2,71, što je manje nego u Dubrovačko-neretvanskoj županiji (2,80), ali nešto više od prosjeka za Hrvatsku (2,67). U usporedu s 2011. kada je registrirano 15.345 kućanstava, prosječne veličine 2,75 u oba pokazatelja je došlo do smanjenja. Godine 2001. zabilježeno je 14.736 kućanstava u kojima je živjelo 43.770 stanovnika, a kada stavimo u omjer ova dva broja prosječna veličina kućanstava je bila 2,97. Međutim, u međupopisnom razdoblju 2001.–2011. povećao se ukupan broj kućanstava, dok je u sljedećem razdoblju došlo do njihovog smanjenja. Istovremeno se konstantno smanjuje prosječna veličina kućanstava.

Tablica 25. Kućanstva Grada Dubrovnika prema broju članova, 2001., 2011. i 2021.

Godina		Ukupno	Broj članova kućanstva					
			1	2	3	4	5	6 i više
2001.	broj	14.709	3089	3333	2888	3330	1318	751
	%	100,0	21,0	22,7	19,6	22,6	9,0	5,1
2011.	broj	15.345	3785	3893	3075	2748	1130	714
	%	100,0	24,7	25,4	20,0	17,9	7,4	4,7
2021.	broj	15.198	4078	3848	2753	2644	1173	702
	%	99,9	26,8	25,3	18,1	17,4	7,7	4,6

Izvori: Popisi stanovništva 2001., 2011. i 2021. DZS, Zagreb

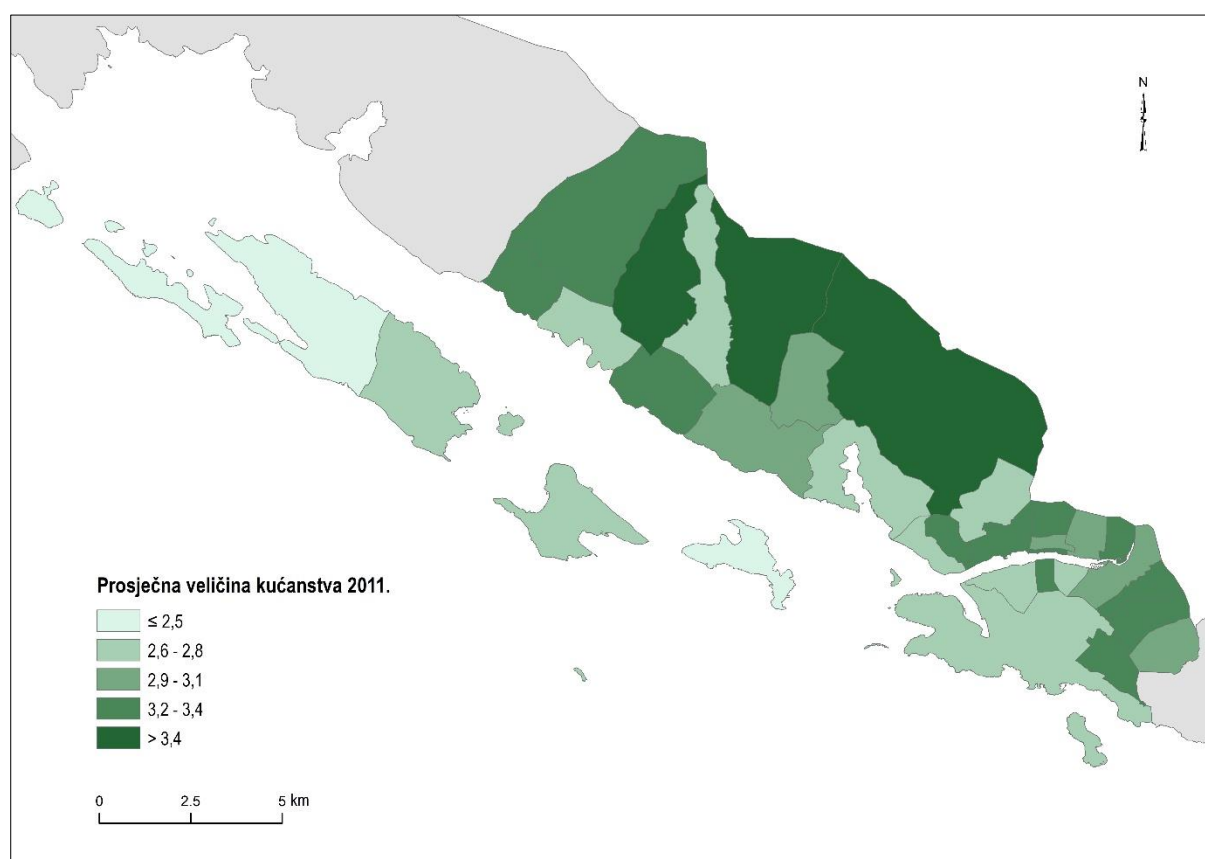
Na promjene u veličini kućanstava utjecali su razni demografski, društveni i ekonomski čimbenici. Među demografskima posebno je važno starenje stanovništva zbog niskih stopa fertiliteta i produženog očekivanog trajanja života. Drugi čimbenik koji utječe na promjene u strukturi kućanstava i obitelji jesu promjene u formiranju obitelji koji uključuje različite događaje od napuštanja roditeljskog doma do ulaska u brak, rođenja djeteta. U Hrvatskoj se pomaknula dob ulaska u prvu bračnu zajednicu, kao i rođenja prvog djeteta na što su utjecale i promjene u društveno-kulturnim obrascima. Na odgađanje zasnivanja obitelji utječu i promjene u načinu života, nedostatak financija, skupi stanovi u gradovima, porast stupnja obrazovanja žena i sl. Vidljivo je i trend povećanje osoba koji trajno ostaju samci, ali i onih koji svojevrijedno nemaju djecu

Osim promjene u veličini vidljive su i promjene u strukturi kućanstava. Godine 2021. u Grada Dubrovnika najviše je jednočlanih (26,8%), te se s povećanjem broja članova kućanstava smanjuje i njihov udio. Dvočlanih je 25,3%, tročlanih 18,1%, četveročlanih 17,4%, peteročlanih 7,7% i 4,6% kućanstava sa šest i više članova. Deset godina ranije, najviše je bilo dvočlanih (25,4%) i samačkih kućanstava (24,7%), a slijedila su tročlana (20,0%) i četveročlana (17,9%). Godine 2001. broj dvočlanih i četveročlanih kućanstava je bio podjednak, a nešto manje je bilo samačkih i tročlanih.

Osim prvih rezultata o ukupnom broju privatnih kućanstava, ostali na naseljskoj razini još uvijek nisu dostupni, pa ćemo analizirati kućanstva 2011. Tada je u naselju Dubrovnik 28.033 osoba živjelo u 10.675 kućanstava, te je prosječno kućanstvo imalo 2,63 člana. U

međupopisnom razdoblju 2001.–2011. povećao se ukupan broj kućanstava u Dubrovnik, ali je smanjena njegova prosječna veličina. Godine 2011. u Dubrovniku najviše je dvočlanih (26,9%) i samačkih kućanstava (26,3%), a slijede tročlana (20,0%) i četveročlana (16,9%). No usporedimo li dva posljednja popisa, jasno se uočava povećanje udjela samačkih i dvočlanih kućanstava te smanjivanje svih ostalih.

Dugogodišnje snižavanje nataliteta utječe na starenje stanovništva i porast broja samačkih kućanstava. Ali na porast samačkih kućanstava utječu i promjene u životnom stilu, pa je sve veći broj neoženjenih, neudanih i rastavljenih, ali i osoba koje žele živjeti same. Na porast broja samačkih kućanstava utječe i rast životnog standarda, koji pojedincima omogućuje život u zasebnom kućanstvu, ali i napredak zdravstvene zaštite, koji je omogućio dulji život, te promjene u društvenim stavovima prema braku.

Slika 22. Naselja Grada Dubrovnika prema prosječnoj veličini kućanstava 2011.

U međupopisnom razdoblju 2001.–2011. osam naselja u Gradu Dubrovniku je zabilježilo smanjenje broja kućanstava. To su bili: Knežica, Koločep, Lopud, Mravinjac, Mrčevo, Osojnik, Šipanska Luka i Trsteno. Ovo je i očekivano s obzirom da su sva ta naselja izuzev Mravinjca imala u istom razdoblju smanjenje broja stanovnika. Kliševo je imali isti broj kućanstava na oba popisa dok su sva ostala naselja zabilježila povećanje. U prosjeku najveća kućanstva bila su u ruralnim naseljima u zaobalju - Gromači 3,7, Mrčevu 3,5, Osojnik 3,5, Mravinjac 3,4.

Godine 2021. osim Dubrovnika, Čajkovići, Gornje Obuljeno, Lozica, Mravinjac, Mrčevo, Nova Mokošica i Sustjepan imaju manje kućanstava nego na prethodnom popisu. Usporedba s podacima o stanovništvu pokazuje da su ta naselja, izuzev Gornjeg Obuljena u istom razdoblju zahvaćeni depopulacijom.

Tablica 26. Broj kućanstava Grada Dubrovnika po naseljima 2001., 2011. i 2021.

Naselje	Broj kućanstava			Indeks promjene 2011./2001.	Indeks promjene 2021./2011.
	2001.	2011.	2021.		
Bosanka	28	44	61	157,1	138,6
Brsečine	28	34	37	121,4	108,8
Čajkovića	47	50	57	106,4	114,0
Čajkovići	8	10	6	125,0	60,0
Donje Obuljeno	53	64	79	120,8	123,4
Dubravica	9	11	11	122,2	100,0
Dubrovnik	10.614	10.675	10.133	100,6	94,9
Gornje Obuljeno	20	38	37	190,0	97,4
Gromača	42	40	47	95,2	117,5
Kliševo	20	20	20	100,0	100,0
Knežica	44	40	54	90,9	135,0
Koločep	70	65	93	92,9	143,1
Komolac	85	108	116	127,1	107,4
Lopud	110	97	116	88,2	119,6
Lozica	37	55	48	148,6	87,3
Ljubac	20	22	23	110,0	104,5
Mokošica	383	565	699	147,5	123,7
Mravinjac	28	26	18	92,9	69,2
Mrčevo	31	26	22	83,9	84,6
Nova Mokošica	1859	2008	2005	108,0	99,9
Orašac	173	201	233	116,2	115,9
Osojnik	88	87	97	98,9	111,5
Petrovo Selo	9	9	10	100,0	111,1
Pobrežje	23	35	49	152,2	140,0
Prijedor	97	144	158	148,5	109,7
Rožat	84	102	130	121,4	127,5
Suđurađ	76	79	87	103,9	110,1
Sustjepan	109	116	99	106,4	85,3
Šipanska Luka	106	90	108	84,9	120,0
Šumet	51	56	56	109,8	100,0
Trsteno	83	70	71	84,3	101,4
Zaton	274	358	380	130,7	106,1
Grad Dubrovnik	14.709	15.345	15.198*	104,3	99,0

* zbroj je 15.160 na prvim rezultatima

Izvori: Popisi stanovništva 2001., 2011. i Prvi rezultati Popisa stanovništva 2021., DZS, Zagreb

Tablica 27. Kućanstva Grada Dubrovnika prema broju članova po naseljima 2011.

Naselja	Ukupno	Broj članova kućanstva					
		1	2	3	4	5	6 i više
Bosanka	44	11	5	6	13	7	2
Brsečine	34	12	4	7	6	1	4
Čajkovića	50	8	11	6	15	6	4
Čajkovići	10	3	1	4	1	1	
Donje Obuljeno	64	9	16	13	12	9	5
Dubravica	11	3	2	2	-	2	2
Dubrovnik	10.675	2810	2655	2109	1793	691	617
Gornje Obuljeno	38	5	11	4	11	4	3
Gromača	40	11	5	5	4	5	10
Kliševo	20	8	1	6	2	1	2
Knežica	40	5	9	5	11	3	7
Koločep	65	25	14	8	10	5	3
Komolac	108	26	17	18	23	16	8
Lopud	97	30	27	14	12	5	9
Lozica	55	15	14	12	5	8	1
Ljubač	22	4	4	5	5	-	4
Mokošica	565	87	103	121	132	60	62
Mravinjac	26	5	8	1	2	5	5
Mrčevo	26	6	7	-	3	4	6
Nova Mokošica	2008	397	407	458	433	169	144
Orašac	201	31	53	38	33	20	26
Osojnik	87	19	13	15	15	12	13
Petrovo Selo	9	2	3	1	3	-	
Pobrežje	35	5	3	11	7	8	1
Prijevor	144	27	25	27	38	17	10
Rožat	102	13	18	23	27	13	8
Suđurađ	79	23	21	9	5	7	14
Sustjepan	116	27	28	25	17	12	7
Šipanska Luka	90	38	19	10	11	5	7
Šumet	56	10	12	11	11	4	8
Tršteno	70	13	10	12	18	7	10
Zaton	358	97	82	58	61	23	37

Izvor: Popis stanovništva 2011., DZS, Zagreb

12. ZAKLJUČAK

Grad Dubrovnik čine 32 naselja u kojima prema Popisu stanovništva 2021. živi 41.562 stanovnika što je u odnosu na 2011. smanjenje od 2,5%. U prostornoj raspodjeli stanovništva izrazita je tendencija koncentracije u gradskom naselju Dubrovnik (26.922). U njemu živi 64,8% stanovnika ove administrativne jedinice. Stoga su demografski procesi naselja Dubrovnik dominantni u oblikovanju demografskih procesa Grada Dubrovnika.

Naselje Dubrovnik, najznačajnije gospodarsko središte Dubrovačko-neretvanske županije već je 30 godina zahvaćeno depopulacijom. U posljednjem međupopisnom razdoblju (2011.–2021). ona je rezultat negativnog prirodnog prirasta i negativnog migracijskog salda. Izuzetna turistička atraktivnost Dubrovnika čimbenik je koji je značajno utjecao jačanje apartmanizacije i na visoke cijene stambenih kvadrata što bitno ograničava mogućnost za demografsku revitalizaciju zbog nedostatka priuštivog stambenog prostora. Zato se već desetljećima odvija stihijska suburbanizacija kroz izgradnju stambenih jedinica u prigradskim naseljima i u Župi Dubrovačkoj. Ova općina u oba posljednja međupopisna razdoblja bilježi porast broja stanovnika. Godine 2011. 72,8% stanovnika su bili doseljenici, što govori da je imigracija bitan čimbenik demografskog rasta ove općine. Naselja unutar Grada Dubrovnika koja čine predgrađa Dubrovnika su populacijski mala, izuzev Nove Mokošice i Mokošice koje su se razvili kao sekundarni centar, uglavnom sa stambenom funkcijom. Ukupno u svim naseljima Predgrađa prema Popisu 2021. živi 10.805 stanovnika. Manjak dostupnih stambenih jedinica u gradskom naselju Dubrovnik stvara potrebu za nastankom novih stambenih zona unutar Grada Dubrovnik, stoga je potrebno odrediti područja novih stambenih naselja kako bi urbanizacija bila kontrolirana i usmjerena.

Na zapadnom dijelu Grada Dubrovnika mogu se izdvojiti dvije prostorno-funkcionalne cjeline. Jednu čine naselja u priobalju koja se gospodarski uglavnom razvijaju na temelju turizma. Među njima Brsečine i Trsteno bilježe depopulaciju, dok Orašac i Zaton imaju porast stanovnika kao rezultat pozitivnog prirodnog prirasta i pozitivnog migracijskog salda. U području Priobalja živi 2065 stanovnika. S obzirom na još uvijek očuvanost obalnog pojasa u ovom području trebalo bi težiti da se ova situacija održi i ne prenositi obrasce prekomjerne izgrađenosti uz samu obalnu crtu i na taj način potroši prostor kao ključan resurs. U zaobalju ovih naselja nalazi se ruralno zaleđe tzv. Gornja sela. To su sve izuzetno male demografske zajednice s ukupno 785 stanovnika. Gornja sela su u međupopisnom razdoblju 2011.–2021. zabilježila stagnaciju ukupnog broja stanovnika koja je nastala kao rezultat pozitivnog prirodnog prirasta i negativnog migracijskog salda. Međutim, za njihov demografski opstanak, a potencijalno i njihov demografski rast potrebno je značajno unaprijediti osnovnu infrastrukturu. Prije svega, prometnu infrastrukturu tj. adekvatnu cestu koja bi povezala sva ova naselja s centralnim gradom Dubrovnikom te omogućila stanovnicima dnevnu cirkulaciju na rad i školovanje. Kvalitetna prometna dostupnost učinila bi ova naselja atraktivnijim za stanovanje, posebice u kontekstu izuzetno skupih cijena nekretnina u samom Dubrovniku. Osim toga, velike su mogućnosti za razvoj ruralnog turizma i ekološke poljoprivrede. Na ovom području u budućnosti bi naselje Gromača zbog povoljnih reljefnih mogućnosti za prostorno širenje uslijed određenih investicija moglo dobiti osnovne sadržaje za dnevne

potrebe stanovnika. Naselje Osojnik na ovom području bilježi najveći porast broja stanovnik. To je rezultat pozitivnog prirodnog prirasta i pozitivnog migracijskog salda, te je broj mladih dvostruko veći od broja starih stanovnika.

U okviru administrativnog Grada nalaze se i tri naseljena otoka Koločep, Lopud i Šipan s četiri naselja. Prema podacima posljednjeg popisa 2021. na njima je ukupno živjelo 985 stanovnika, što je u odnosu na 2011. porast od 18,5%. Analiza podataka o prirodnom kretanju pokazuje da u razdoblju od 2011. do 2021. bilježe negativan prirodni prirast -36, te je ukupan porast broja stanovnika generiran doseljavanjem. Međutim, istraživanja na brojnim drugim hrvatskim otocima su pokazali da zbog velikog broja stanovnika koji u stvarnosti nisu stalni stanovnici otoka već se fiktivno prijavljuju na njima zbog različitih beneficija često su otočni demografski podaci nerealni. Najčešći imigranti na malim hrvatskim otocima su umirovljeni povratnici. U prilog tome da Elafiti još uvijek nisu postali atraktivno migracijsko odredište za nove mlade imigrante govori i starosna struktura. Ova prostorno-funkcionalna cjelina unutar Grada Dubrovnika ima najnepovoljniju dobnu strukturu. Dvostruko je veći broj starih (65+) od mladih stanovnika (0-14), a stariji stanovnici čine gotovo trećinu svih na ovim otocima.

IZVORI I LITERATURA

- DZS (2023). *Statistika u nizu, Migracije*,
<https://podaci.dzs.hr/media/2gihgkfh/stanovnistvo-pregled-po-gradovima-i-opcinama.xlsx>
- Klempić, S. (2004). Split as an In-migration Centre, *Hrvatski geografski glasnik*, 66 (1), 5-28.
- Klempić Bogadi, S. (2010). Populacijski razvoj gradskih regija Hrvatske 1948.-2001., u: I. Lajić (ur.), *Migracije i regionalni razvoj Hrvatske*, IMIN, Zagreb, 23-62.
- Klempić Bogadi, S., Podgorelec, S. (2009). Sociodemografske značajke i procesi u hrvatskim obalnim gradovima, *Geoadria*, 14 (2): 221-247.
- Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001.*, DZS, Zagreb
<https://web.dzs.hr/hrv/DBHomepages/Naselja%20i%20stanovnistvo%20Republike%20Hrvatske/Naselja%20i%20stanovnistvo%20Republike%20Hrvatske.htm>
- Nejašmić, I. (2005). *Demogeografija: stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Školska knjiga, Zagreb.
- Podgorelec, S., Klempić, S. (2007). Starenje i neformalna skrb o starim osobama u Hrvatskoj, *Migracijske i etničke teme*, 23 (1-2), 111-134
- Vitalna statistika 2001.-2021.*, tablogrami, podaci po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb.
- Vresk. M. (1976). Ekonomska baza i funkcionalna usmjerenost gradova SR Hrvatske u: A. Cvitanović (ur.), *Centralna naselja i gradovi SR Hrvatske*, Školska knjiga, Zagreb, 77-98.
- Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001.*, Državni zavod za statistiku, Zagreb,
<https://dzs.gov.hr/istaknute-teme-162/popisi-stanovnistva-2/popis-stanovnistva-2001/202>
- Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001.*, podaci po naseljima, CD-i, Državni zavod za statistiku, Zagreb.
- Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011.*, Državni zavod za statistiku, Zagreb,
<https://dzs.gov.hr/istaknute-teme-162/popisi-stanovnistva-2/popis-stanovnistva-2011/196>
- Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021.*, Državni zavod za statistiku, Zagreb,
https://podaci.dzs.hr/media/rqybclnx/popis_2021-stanovnistvo_po_naseljima.xlsx
(22.9.2022.)
- Prvi rezultati Popisa stanovništva 2021.*, Državni zavod za statistiku, Zagreb
<https://podaci.dzs.hr/media/0y5d0lzh/popis-2021-prvi-rezultati.xlsx> (14.1.2022.)